

Sümegei György

Az Esterházy-kincsek és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága, 1949

Az Esterházy-kincstár mozgalmas, fordulatokban gazdag 20. századi történetéből¹ egy fontos, ám kevésbé közismert fejezet a második világháború és az azt követő évekbeli története. Mindez természetesen nem független az előzményektől sem, mivel az Esterházy-kincstár történetében az első világháború elvesztése, az Osztrák Magyar Monarchia fölbomlása s mindezek várható következményeinek a számbavétele, megfontolt mérlegelése során, 1918 őszén határozott úgy Esterházy Miklós herceg (1869–1920), hogy a gyűjtemény nagy részét Fraknóról Budapestre, a Tárnok utcai Esterházy-palotába szállítsák. Nem sokkal később, 1919 tavaszán a Tanácsköztársaság, a proletárdiktatúra idején a kulturális népbiztos rendelete értelmében, amely nagy értékű, magánszemélyek tulajdonában lévő műtárgyak köztulajdonba vételét mondta ki, lefoglalták az Esterházy-kincseket és az Iparművészeti Múzeumba szállították.² A kommün bukása és a műtárgyak köztulajdonba vételét előíró rendelet hatályvesztése után is maradtak a kincsek a múzeumban, amellyel az Esterházy-hitbizomány³ tulajdonosa letéti szerződést kötött 1920 februárjában. A hitbizomány következő tulajdonosa Esterházy V. Pál (1901–1989)⁴ 1923-ban megújította a szerződést s ezzel lehetővé vált a kincstár fontos részének a bemutatása is.⁵

A második világháború alatt, különösen 1944 márciusától a szövetséges hatalmak Budapesten rendszeressé vált bombatámadásai, majd az év őszétől a Vörös Hadsereg előrenyomulása, a keleti országrész hadszíntérré változása és a háború pusztításaitól való félelem arra ösztönözte Esterházy Pál herceget, hogy a kincsek biztonságosabb elhelyezését szorgalmazza: felfüggesztették a letéti szerződést és 1944. november 29–december 4. között a múzeumi ládákból a herceg ládáiba átcsomagolt anyagot elszállították a Tárnok utca 7–13. szám alatti Esterházy-palota pincéjébe.

Az itt közölt dokumentumokban megnyilatkozók közül többen utalnak arra a bizonytalanságra, hogy mintha Esterházy és emberei a biztonságosabb külföldre menekítést hajtották volna végre, vagy legalábbis ennek a látszatát próbálták kelteni. A bombatalálat érte Tárnok utcai Esterházy-palota és az odamenekített kincs a budai vár romeltakarítási munkálatai előrehaladtával került újra előtérbe. A súlyosan rongálódott kincsek romok alóli kimentése és biztonságos helyre költöztetésének szándéka motiválta Esterházy Pálnak a Nemzeti Múzeumban tett szóbeli bejelentését.

Nehéz, szinte a lehetetlennel határos hatvan év múltán a háborús sérülések bekövetkezésének, illetve a kincsek állapotromlásának felelőseit megállapítani. Vagyis nem tudunk az objektívnek vélhető utókor pózában még csak pillanatokra sem tetszelegni. Annál is kevésbé, mert az Esterházy-kincsek ügye, a szinte villámgyors kihallgatások, Esterházy Pálnak a Mindszenty-perben⁶ való korábbi letartóztatása mind együtt erősíti azt a föltételezést, hogy a koncepció Mindszenty-per mellé konstruált bolygó-per lett az Esterházy-kincsekre sebbel-lobbal elrendelt vizsgálat. A koncepció perek logikájából következően föltehetően azért, hogy a Mindszenty-per negyedrendű vádlottjaként⁷ szereplő Esterházy Pál a kincsek ügyével nyomatékosítva legyen még inkább elmarasztalható.

Ha összevetjük a Mindszenty-per kronológiáját az Esterházy-kinccsel kapcsolatos állambiztonsági eljárás időrendjével, valamint megvizsgáljuk az azonos szereplőket – meglepő, ám a rendszer működéséből következő evidenciákhoz

juthatunk. Kádár János belügyminiszternek Tolnai Gábor kultuszminisztériumi osztályfőnök és Kardos László ügyosztályvezető által írt feljegyzés (azonnali vizsgálat elrendelésének a kérése) javaslati részében maguk utaltak a kreált összefüggésre: „az Esterházy-kincsek eltűnése és megkerülése szoros kapcsolatba lehet az Esterházyak egyéb politikai tevékenységével, valószínűleg a most folyó Mindszenty üggyel is” (1. dokumentum). A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága három nappal később, január 15-én megkezdte a gyanúsított és a tanúk kihallgatását, amelyek 19-ig tartottak (2–12. dokumentumok). Január 19-én Tolnai Gábor – a Magyar Nemzeti Múzeum Igazgató Tanácsa felterjesztésére – „fegyelmi eljárást” rendelt el, vizsgálóbiztosként Kardos László miniszteri ügyosztályvezetőt bízta meg (13. dokumentum). Kardos még aznap elkezdte a vizsgálatot, amit 21-ig folytatott (14–22. dokumentumok).

Ákos Miklós r. őrnagy január 19-én tett jelentést az Esterházy-kincsekről folytatott nyomozásáról főnökének, Décsi Gyula r. alezredesnek, aki a Mindszenty-perben is „dolgozott” (pl. ő vezette a bíboros-érsek 1948. dec. 26-i esztergomi letartóztatásának az ÁVH-ás különítményét). A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban lefolytatott fegyelmi eljárás eredményéről Ortutay Gyula miniszter 1949. január 31-én tájékoztatta Kádár János belügyminisztert (23. dokumentum). Ő Hárich János volt levéltári tisztviselő őrizetbe vételét javasolta, ám Décsi február 10-én Jánossy Dénest, az Országos Levéltár volt főigazgatóját is őrizetbe vette (26. dokumentum) és mindkettőjüket még aznap átadta a Budapesti Államügyészség vezetőjének (27. dokumentum).

A Mindszenty-per 1949. február 3–8. között zajlott, ezen jelen volt többek között Ortutay Gyula kultuszminiszter és Tolnai Gábor kultuszminisztériumi osztályfőnök, akik első kézből informálódhattak. Esterházy Pált, a Mindszenty-per IV. rendű vádlottját (1948. november 28-tól rendőrhatalósági őrizetben, december 29-től előzetes letartóztatásban volt)⁸ elítélték, többek között a teljes vagyonelkobzás is szerepelt az ítéletben. Vagyonát képező műkincseinek egy részét az Államvédelmi Hatóság átadta a Magyar Nemzeti Múzeumnak, s a további muzeális értékek (levéltár, könyvtár, bútorok stb.) átadását „múzeumi elhelyezés céljából” szorgalmazta 1949. augusztus 18-án a Veszélyeztetett magángyűjtemények miniszteri biztosa, Fügedi Erik (28. dokumentum).⁹

Az Esterházy-kincsek ügyében lefolytatott vizsgálat nemcsak a két levéltárost (Hárich, Jánossy)¹⁰ tette felelőssé, hanem az Iparművészeti Múzeumot vezető Voit Pált és Csernyánszky Máriát is. Mindkettőjüket eltávolították a múzeumból. Zádor Anna így idézi meg a történeteket: „valami buzgó ember följelentette őket és megindult egy súlyos fegyelmi vizsgálat. A Voit egy pár hétig előzetes letartóztatásban volt. Soha nem volt ítélet ellene, ettől ő egy életen át mártír maradt, soha meg nem bocsátotta, majd elvesztették mindketten az állásukat. A Csernyánszky Mária mind a mai napig nem kapott rehabilitációt, se nyugdíjkiegészítést, semmit.”¹¹ Voit Krisztina édesapja élet-történetének ezen részét így idézi meg: „1948 karácsonyán ásta ki az Esterházyak Tárnok utcai palotájának romjai alól az egykor odamenekített páratlan gyűjtemény siralmas állapotban levő anyagát. [...] A múzeum frissen átadott textil, illetve kerámia restaurátor műhelyei számára így hamar akadt feladat. Az 1949-es esztendő a múzeumügyben is fordulatot hozott. Megszüntették a Nemzeti Múzeum Tanácsát, az addigi főigazgatókat leváltották. Apámat fegyelmissel, és megtiltották neki a gyűjteményekben való szabad mozgást. A múzeum két fiatal munkatársnője lázas igyekezettel túrta fel az irattárat vádpontok után kutatva. Az »eredmény« nem maradt el, 1949. június 23-án letartóztatták a szokásos indokkal. Négy hónapi vizsgálati fogság után felmentették, és november elsején szabadult. Sajátos módon szabadulását Ek Sándornak¹² köszönhette, akiről tudott, hogy a Vörös Hadsereg tisztjeként jött 1945-ben haza és akit sietve az Iparművészeti Múzeum igazgatói székébe ültettek. Ek Sándor a népbírói

tárgyaláson kijelentette, hogy őt félrevezették és a korábbi vallomást visszavonta. Természetesen állást nem kapott és 1954-ig különböző alkalmi munkákból élt.”¹³

Az Esterházy-kincsek ügyének kezdeményezője a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium volt. Ortutay Gyula miniszter fönmaradt naplójában keveset írt minisztersége éveiről, ám azt – nem kevés cinizmussal – rögzítette, hogy az iskolákat ő államosította, miközben veretes nevű elődjét tesze-tosza alaknak állította be: „Egy és háromnegyed éve múlt, hogy miniszter vagyok, államosítottam (no, nem egyedül) az iskolákat, ami Eötvös Józsefnek sem sikerült.”¹⁴ A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságának az Esterházy-kincssel összefüggő kihallgatásai mellett a vallás- és közoktatásügyi miniszter elrendelte vizsgálat¹⁵ is párhuzamosan történt a Mindszenty-perrel. A Hatóság saját kihallgatásait és a kultuszminisztériumi fegyelmi vizsgálat „eredményeit” egybeolvasztva jutott el letartóztatási javaslatának megfogalmazásához.

Dokumentumok

1. Feljegyzés Kádár János belügyminiszterhez az Esterházy-kincsekről, 1949. január 12.

Az Esterházy-kincsek a magyarság legnagyobb iparművészeti értékeit jelentik. Viszonylag olyan becsű kincsek ezek, mint az osztrákok számára a Habsburg kincsek. Rendkívüli értékű textíliák foglaltatnak benne (Mátyás király kabátja, Oláh Miklós köpenye, XVI., XVII. századi szőnyegritkaságok, stb. stb.), színarany ötvösművek (óriási serlegek, kelyhek, tálak, díszkardok, stb. stb.), ékszerek, aranypénzek, röviden minden fajta, pénzben szinte ki sem fejezhető értékek, amelyeket a XVI. század elején hatalomra jutott legnagyobb vagyonú magyarországi feudális család elő tudott állíttatni és külföldön meg tudott vásárolni. Az Esterházy-kincsek az Esterházy hitbizomány tulajdonát képezik.

Tekintettel az anyagnak nemcsak pénzben kifejezhető értékére, hanem történeti és tudományos becsére való tekintettel már igen régóta történészeinknek és művészettörténészeinknek fontos studiuma volt. Az egész anyagnak lajstromozó leírását elkészítette Csányi Károly¹⁶, jelenleg is élő 80 éven felüli öreg tudós, nyugalmazott egyetemi tanár, az Iparművészeti Múzeum egykori vezetője. Ezek a lajstromok jelenleg is megvannak. Ezen kívül a kincsek minden egyes darabjáról fényképfelvételek állnak rendelkezésre.

Az Esterházy-kincsek a Magyar Nemzeti Múzeum Iparművészeti Múzeumában voltak letétbe helyezve olyan jogi kikötéssel, hogy az Esterházy-család amikor akarja visszaviheti a múzeumból. (Erre vonatkozó akták nyilvánvalóan megtalálhatók a Nemzeti Múzeum iratai között.) 1944. december 10-e és 20-a között jelent meg az Esterházyék jogi képviselője (?) a Nemzeti Múzeum akkori vezetőségénél a kincset visszakérni. A kincsek akkor már régen a Nemzeti Múzeum egyéb értékeivel együtt légmentesen zárt fémládákban voltak elhelyezve a Nemzeti Múzeum bombabiztos óvóhelyén. Esterházyék nyilván abból a megfontolásból kiindulva kérték vissza a letétbe helyezett kincseket, hogy ílymódon a főlzabadulás után családi céljaikra használhassák fel. (Nem kétséges, hogy a Nemzeti Múzeum akkori vezetőségét felelősség terheli, hogy a kincseket Budapest körülvárosa előtt pár nappal könnyelműen kiadta az Esterházyaknak, még ha jogilag kiadni köteles is volt.) A Nemzeti Múzeum akkori vezetőségéből kihallgatandó: Dr. Fettich Nándor,¹⁷ a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeumának Hóman Bálint¹⁸ megbízásából akkor ideiglenes vezetője (gróf Zichy István,¹⁹ a történeti múzeum kinevezett főigazgatója Csehszlovákiában tartózkodott). Pontosság kedvéért megjegyezzük, hogy az Iparművészeti Múzeum ekkor még a Történeti Múzeumhoz tartozott, az ottlévő anyag

fölött a Történeti Múzeum vezetője intézkedett, a felszabadulás után lett az Iparművészeti Múzeum önálló intézmény. Kihallgatandó továbbá: Dr. Tasnádi Kubacska András,²⁰ a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki hivatalának akkori vezetője, valamint Dr. Huszár Lajos,²¹ a Történeti Múzeum jelenlegi főigazgatója, aki annak idején az éremtár vezetője volt és mint legényember az ostrom alatt, sőt tudomásom szerint már előtte hetekkel a Nemzeti Múzeum óvóhelyén tartózkodott.

A felszabadulás után a kincsek nagy értékére való tekintettel úgy tudományos köreinket, mint a Nemzeti Múzeum vezetőségét kellett, hogy érdekelje, mi lett az Esterházy-kincs sorsa, megmaradt-e és ha megmaradt hol van? Hogy a kincsek felkutatása iránt történtek-e és ha történtek, milyen intézkedések történtek, kihallgatandók: Dr. Supka Géza,²² a felszabadulás után a Magyar Nemzeti Múzeumnak első elnöke, Dr. Jánossy Dénes,²³ a Magyar Nemzeti Múzeumnak Supka lemondása utáni elnöke, Dr. Gerevich Tibor²⁴ egyetemi tanár és Csányi Károly nyugalmazott egyetemi tanár, a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának művészettörténész tagjai, valamint a fent felsorolt személyek, akik annak idején a kincsek kiadása körül tájékozottak. Feltehető, hogy ezen a téren nem jártak el kötelező gondossággal!

Talán egy héttel Mindszenty letartóztatása előtt az Iparművészeti Múzeum jelenlegi vezetőjénél megjelent Esterházy Pál jogi képviselőjével és írásban és szóban bejelentette, hogy nem tudja, de feltételezhető, hogy a kincsek az Esterházyak Tárnok utca 7-9-11. számú bombatalálat érte házaiknak pincéjében van. (Ezt az önmagát naivul leplező bejelentést a felszabadulás negyedik esztendejében nyilván azért tartotta szükségesnek Esterházy megtenni, mert a vár romeltakarító munkálatai fenyegetően közeledtek házaikhoz.) A bejelentés után a VKM²⁵ utasítására a Tárnok utca 7-9-11. számú telken azonnal megkezdődtek a kiásási munkálatok, amelyek folyó hó 11-én délelőtt jutottak eredményhez. A kiásási munkálatokat Dr. Gerevich László²⁶ egyetemi magántanár, fővárosi múzeumi igazgató és Dr. Voit Pál²⁷ az Iparművészeti Múzeum vezetője irányítják. A mai napig négy láda került felszínre megrohadt állapotban, a nagyértékű textíliák a több mint négy évi eltemetetésben szétfoslott, rohadt állapotban, a kincsek pedig összeroncsolódva. A valószínűség szerint még további két láda fog felszínre kerülni. A munkálatok a holnapi (január 13) estig minden valószínűség szerint befejeződnek.

Magától értetődik, hogy az Esterházy-család maga rejtette el a kincset, a bejelentési kötelezettség elmulasztásával elsősorban őt illeti a felelősség. A Szt. Korona után legnagyobb kincseink elpusztulása, vagy nagymérvű megrongálódása, még ha azok egyúttal családi kincsek is, nem csekély felelősség. Valószínű azonban, hogy Esterházy Pálon kívül a kincs hollétéről másoknak is volt tudomása. Bizonyos, hogy Esterházy nem sajátkezűleg rejtette el háza pincéjében a ládákat. Kihallgatandó még feltétlenül az Esterházyak volt főlevéltárnoka Hárich János²⁸, aki jelenleg az Országos Levéltárban teljesít szolgálatot.

Javaslatunk: Tekintettel arra, hogy az Esterházy-kincsek eltűnése és megkerülése szoros kapcsolatba lehet az Esterházyak egyéb politikai tevékenységével, valószínűleg a most folyó Mindszenty ügygel is,²⁹ szükséges, hogy a Belügyminiszter Úr azonnal rendelje el a vizsgálatot.

Szükséges a megtalált és feltárt kincsek további hathatós őrzése. Zöld³⁰ államtitkár úr ebben az ügyben már jelentős támogatást nyújtott.

Az a véleményünk, hogy politikai szempontból kiaknázható lenne a kincsek mostani feltárásáról és jelenlegi állapotáról a helyszínen elkészítendő filmhíradó, továbbá a kincseknek jelenlegi állapotában való kiállítása a Nemzeti Múzeumban. Lássa meg a nagyközönség is, hogyan gazdálkodtak az Esterházyak legnagyobb nemzeti kincseinkkel!

Most szereztünk róla tudomást, hogy Fettich Nándor Esterházy Pál bejelentése után néhány nappal jelentkezett Oltványi Imrénél³¹, a Nemzeti Múzeum elnökénél és bejelentette, hogy az Esterházy-kincsekről a Nemzeti Múzeumban őrzött fényképek,

amelyek az ostrom alatt, illetőleg a felszabadulás után állítólag (?) eltűntek, most megkerültek.

Ortutay Gyula³² miniszternek az a véleménye, hogy Fettich Nándor, aki leginkább gyanúsítható a múzeum részéről az Esterházyakkal való összejátszással és akiről épp ebben az ügyben feltehető, hogy szökni készül, – letartóztatandó.

Budapest, 1949. évi január hó 12. napján.

(Tolnai Gábor)
miniszteri osztályfőnök³³
ügyosztályvezető³⁴

(Kardos László)

U.i.:

Jelen feljegyzésünket közvetett információinkra alapoztuk, a nyomozás során felmerülő adatok fognak majd teljes képet adhatni.

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Tolnai Gábor és Kardos László aláírásával.]

2. Horváth Gábor gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 15.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Gyanúsított kihallgatásáról
jegyzőkönyv

Készült Budapest, 1949. évi január hónap 15. napján [...]

Dr. Horváth Gábor [...] kegydíjas tisztviselő [...]

Az Esterházy-család tulajdonát képezték hitbizományi jószágként az ún. fraknói kincsek. Ez alatt kb. hat ládára való ékszert, muzeális ritkaságot, arany tálakat, serlegeket, kelyheket kell érteni. Az elnevezés onnan származik, hogy ezen értékeket hosszú időn keresztül az Esterházy-család tulajdonát képező Fraknó várában (Burgerland) őrizték. E kincseket a Magyar Nemzeti Múzeum Iparművészeti múzeuma őrizte évtizedeken keresztül, egészen Budapest ostromáig. Ezt indokoltá tette a kincsek hallatlan muzeális értéke, továbbá az a körülmény, hogy egy részük szakszerű kezelést kívánt. A kincsek között volt pl. Mátyás király kabátja, Oláh Miklós esztergomi érsek díszruhája, Kapisztrán János olvasója, Szobyeszki János [sic!] olvasója, Tököly Éva [sic!] menyasszonyi ruhája. A múzeum és az Esterházy-család között olyan értelmű megállapodás keletkezett, hogy a hitbizományos (Esterházy Pál) a kincseket a múzeumból elszállíttathatja és azt neki kívánságára kiszolgáltatják. 1944. év decemberében tekintve, hogy küszöbön állt Budapest ostroma én javasoltam Esterházy Pálnak, szállíttassa ezeket az értékeket Budapest, Tárnok utca 9. szám alatti palotájába, mert ilyen módon a kincsek fölött való közvetlen rendelkezés jogát inkább tudja magának biztosítani. Esterházy Pál helyt adott javaslatomnak. Megbízásából Hárich János levéltárosa tárgyalt a Nemzeti Múzeum akkori vezetésével. Nem tudom, hogy név szerint kivel beszélte meg a dolgot, azonban úgy emlékszem az elszállítási engedély megadása Zichy főigazgatótól függött.

1944 decemberében a fraknói féle kincseket a múzeumból a Tárnok utca 9. szám alá szállíttattuk, és a ládák a Tárnok utca 13. szám alatti épületrész pincéjében nyertek elhelyezést. A múzeumból való elszállítást és a pincében való elraktározást Dr. Hárich irányította. Arról a körülményről, hogy a kincseket a múzeumból a budai Esterházy palotába szállíttattuk tudomással bírtam. Zichy főigazgatón kívül Dr. Fettich

Nándor, Dr. Jánossy Dénes, továbbá Dr. Voit Pál tudtak arról, hogy a fraknoi-féle kincsek a budai Esterházy palotába kerültek.

Budapest ostroma idején a Tárnok utca 13. szám alatti ház tetőszerkezete beomlott és a 13. szám alatt húzódó pince megközelíthetlenné vált. Az ostrom után én magam megállapítottam, hogy a pincéhez csak ásatás útján lehet hozzáférni. Erről Esterházy Pálnak is tudomása volt. Tudtuk azt is, hogy a kincsek szükségképpen a pincében vannak, mert a Tárnok utcai palotában az ostrom alatt a svájci és a svéd követségek működtek. Az épület beomlása, vagyis a pince eltorlaszolóódása előtt az épületben fosztogatás nem történt.

Beismerem, hogy Esterházy Pál és magam is tudtuk, a fraknoi féle kincsekről mivel a nemesfémből készült tárgyak annak jelentékeny részét tették ki, bejelentést kellett volna tenni. Esterházy Pállal mégis úgy döntöttünk, hogy ezt mellőzzük. Nem akarta Esterházy Pál a kincsek hollétét az illetékes hatóság tudomására hozni addig, amíg a fennálló politikai rendszer következtében várni lehetett, hogy az állami hatóságok a kincsek fölött megszüntetik az Esterházy-család rendelkezési jogát. Ez a vélemény Esterházy Pál és köztem lefolyt megbeszélés során kialakult és azt alátámasztotta Dr. Nagyfejeő József jogi véleménye. Nagyfejeő úgy vélekedett, hogy amíg nem tisztázódott ott vannak-e a kincsek a pincében, a bejelentési kötelezettség nem áll fenn.

Beismerem, hogy valójában sem Esterházy Pálnak, sem nekem nem lehetett kétségem afelől, hogy a kincsek a pincében vannak. Legfeljebb arra lehetett gondolni, hogy egy részük a beomlás következtében megsérült. Nyilvánvaló volt azonban, hogy a kincshez tartozó aranyértékek nem semmisülhettek meg.

Előadom, hogy 1948 decemberében az illetékes hatóságok romeltakarítási munkát kezdtek a Tárnok utca 13. szám alatti ház épületénél. Ekkor nyilvánvalóvá vált Esterházy Pál és előttem, hogy a pincéhez jutva a hatóságok felfedik a kincsek hollétét. Így azután 1948 decemberében többször is megbeszélést folytattunk Esterházy Pál, jó magam, Dr. Nagyfejeő József jogtanácsos és Rabár Ferenc, Esterházy gazdasági intézője. A megbeszélések eredményeképpen elhatároztuk, hogy bejelentést teszünk az Iparművészeti Múzeum igazgatóságánál. A Nemzeti Banknál még azonban ekkor nem tettünk bejelentést, bár Nagyfejeő már jóval régebben felvetette a gondolatot, hogy ez szükséges lenne. Az Iparművészeti Múzeumnál megjelent Esterházy Pál, Nagyfejeő József és én jelentünk meg, és Dr. Voit főigazgatóval tárgyalunk. Tekintettel arra, hogy az egész bejelentés arra szolgált, hogy leplezzük a kincsekre vonatkozó bejelentési kötelezettség elmulasztását, kérésünkre Voit Pál a megbeszélésről jegyzőkönyvet vétetett fel. A jegyzőkönyvben Esterházy Pál kijelentette, hogy nem tudja mi van a pincében a kincsekből, de amit feltárnak, azt továbbra is az Iparművészeti Múzeumban kívánja őriztetni.

Beismerem, hogy Esterházy Pál eljárása, melyet az én tanácsomra követett, nagyértékű aranytárgyakat a bejelentési kötelezettség alól elvont. Sem, hogy bejelentésre legyen kényszerítve, Esterházy Pál inkább belenyugodott abba, hogy felbecsülhetetlen értékű történelmi ereklyék a Tárnok utcai palota beomlott pincéjében a nedvesség, szakszerű kezelés hiánya miatt megsemmisüljenek.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és az elolvasása után írtam alá.

Felvette:
[...] Gábor
r. fhdgy.

Gyanúsított:
Dr. Horváth Gábor

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat olvashatatlan vezetéknévű rendőr főhadnagy és Horváth Gábor aláírásával.]

3. Huszár Lajos tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 17.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év jan. hó 17. napján [...]
Dr. Huszár Lajos [...] Magyar Történeti Múzeum főigazgatója [...]

1944 decemberében a Nemzeti Múzeum épületében laktam. Tudok arról, hogy az Esterházy-család ún. fraknói kincseit a vonatkozó megállapodás alapján Fettich Nándor Dr. kiadta. A gyűjteményben volt néhány érme, amit én fényképeztettem le a kiadás előtt. Azt tudtam, hogy a hercegi család megbízásából Dr. Hárich veszi át az értékeket, de arról nem volt tudomásom, hogy azokat hol helyezik biztonságba.

A felszabadulás után a Nemzeti Múzeum tanácsulésein több alkalommal is szóba kerültek 1945-ben az Esterházy-kincsek. Arról, hogy a kincsek megszerzésére történt-e valami lépés, nincsen tudomásom. Én a magam részéről semmiféle ilyen irányú lépést nem tettem és a visszaszerzésre vonatkozó indítványt sem terjesztettem elő. Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós³⁵
r. őrgy.

Huszár Lajos

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Huszár Lajos aláírásával]

4. Tasnádi Kubacska András tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 17.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év január hó 17. napján [...]
Dr. Tasnádi Kubacska András [...] Természettudományi Múzeum főigazgatója [...]

Megfelel a valóságnak, hogy 1944 december közepe körül Dr. Hárich, mint az Esterházy-család levéltárosa, jelentkezett nálam és hivatkozva a Nemzeti Múzeummal kötött megállapodásra, amely szerint az ún. fraknói kincsek csak kiállítási letétként vannak a múzeum birtokában és azokat bármikor vissza kell szolgáltatnunk, a kincsek kiadását kérte. A kincseket kénytelen voltam több napig tartó huzavona után kiadni, mert fennállott az a veszély, hogy a nyilasok megtudják, hogy az Esterházy-kincsek a múzeumban vannak, holott én már előbb olyan információt adtam nekik, hogy a kincseket nyugatra menekítettük. Dr. Hárich a kincseket – fényképezés után – megkapta, elszállította, és azt mondta, hogy a Várban, a svájci követség bunkerében fogják elrejteni.

A felszabadulás után néhány hónapig még én voltam a Nemzeti Múzeum elnöki tanácsosa. Amikor a kormány bejött Budapestre és a rendes tanácsulések megkezdődtek, a Dr. Jánossy Dénes elnöklete alatt tartott egyik tanácsulésen napirendre került az elszállított Esterházy-kincsek kérdése. Elnök volt: Dr. Jánossy Dénes, rajta kívül biztosan jelen voltak: az akkori elnöki tanácsos – vagy az azóta elhalálozott Dr. Györke József, vagy már Tolnai Gábor, Dr. Gerevich Tibor, a Műemlékek Bizottságának elnöke, Dr. Huszár Lajos, a Történeti Múzeum főigazgatója,

aki alá az Iparművészeti Múzeum tartozott és volt rajtam kívül Dr. Genthon István³⁶, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója. Az Esterházy-kincsekkel kapcsolatosan kialakult beszélgetés folyamán azt a határozatot hoztuk, hogy a kincseket fel kell kutattatni, ebből a célból kapcsolatot kell teremteni a kormánnyal és a hatóságokkal, azért, hogy a kincset felkutassák és esetleges kicsempészését az országból megakadályozzák. Nem tudok ma már pontosan visszaemlékezni arra, hogy ki kapott a Tanácstól megbízást, hogy az ügyben lépéseket tegyen, de biztosan valamelyik idős tanácsstag volt. (Talán Gerevich vagy Jánossy?)

Megfelel a valóságnak, hogy az 1945-ben tartott tanácsülésen, de lehet, hogy még egy tanácsülésen átbeszélte Esterházy-ügy kapcsán és azóta sehol [sic!], senkinek hivatalosan jelentést vagy előterjesztést nem tettem arra vonatkozólag, hogy ezeket a kulturális vonatkozásban nagy értéket jelentő kincseket meg kellene keresni, hogy azokat ismét kiállíthassuk.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem, és elolvasás után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Dr. Tasnádi Kubacska András

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Tasnádi Kubacska András aláírásával.]

5. Fettich Nándor tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 17.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év jan. hó 17. napján [...]
Dr. Fettich Nándor [...] múzeumi igazg[ató]. űr. [...]

Megfelel a valóságnak, hogy 1944 év december közepe után a Nemzeti Múzeumban jelentkezett Dr. Hárich, mint az Esterházy-család levéltárnoka és követelte, hogy az ún. fraknói kincseket, amelyeket az Esterházy-család visszakérésig bocsájtott a Nemzeti Múzeum rendelkezésére, adjuk vissza, mert a herceg nem látja nálunk biztosítva. Tasnádi Kubacska Andrásal, aki akkor elnöki tanácsos volt, áttanulmányoztuk az erre vonatkozó aktát és megállapítottuk, hogy a fraknói kincseket ki kell adnunk. A kincseket – ismerve azok ritkaságát és kulturális értékét, – azonnal lefényképeztettem és azután, annak ellenére, hogy azt eredetileg fémmel bélelt ládákban igen jól elrejtettem, az Esterházy-családnak kiadtam. A fraknói kincsekért Dr. Hárich jelentkezett és ő vette át.

Megfelel a valóságnak, hogy a felszabadulás után, amikor is 1945. évi május elejéig a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője voltam és az összes Nemzeti Múzeumi épületek, kincsek és gyűjtemények védelme énrám tartozott, senkinek hivatalosan jelentést, illetőleg indítványt arra vonatkozólag nem tettem, hogy a véleményem szerint magántulajdonba visszakerült fraknói kincseknek a köz számára történő felkutatására lépések történjenek.

Ragaszkodnom kell annak lerögzítéséhez, hogy 1945 májusáig a múzeum épületei és kincsei a legnagyobb veszélyben forogtak, részben tűz miatt is.

Abban az időben, mivel oroszul beszéltem, állandóan az orosz hatóságok rendelkezésére kellett állanom, azóta pedig állandóan betegeskedem, az akkori izgalmak következtében.

1945 májusában bélistáztak, illetve nyugdíjaztak. 1945 májusában elköltöztem a Nemzeti Múzeum épületéből. Emlékezetem szerint 1947-ben felállították a Nemzeti Múzeum fémrestaurátori és ötvös műhelyét. Ugyanabban az időpontban Dr. Halász György igazoló bizottsági ügyész levelet írt nekem, amelyben tárgyalásra hívott visszahozásom ügyében. Új igazolási tárgyalást tartottak és engem igazoltak. Ez 1945 szeptemberében történt, ugyanakkor mint beosztottat alkalmaztak régi helyemen.

Megfelel a valóságnak, hogy én azóta sem tettem sehol, senkinek hivatalosan indítványt arra, hogy az ostrom előtt kiadott fraknói kincseket fel kellene kutatni, illetőleg a köz számára visszahozni a múzeumba.

Határozottan állítom, hogy a kincseknek 1944 decemberében történt elszállítása alkalmával nem tettem fel kérdést Dr. Hárichnak arra vonatkozólag, hogy az Esterházy-kincseket hová szállíttatja, illetőleg hol fogják azokat biztonságosan elrejtteni. Helyesbítem: Dr. Hárich emlékezetem szerint említést tett arról, hogy a kincseket a Várba viszik.

Körülbelül 10 nap előtt Dr. Párducz Mihály³⁷, a régészet igazgatója felkeresett azzal, hogy megtalálta az Esterházy-féle kincsekről készült fényképfelvételeket. Én ezeket a fényképeket azonnal átvittem Dr. Voit Pálnak, az Iparművészeti Múzeum igazgatójának.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Dr. Fettich Nándor

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Fettich Nándor aláírásával.]

6. Supka Géza tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 17.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év jan. hó 17. napján [...]
Supka Géza [...] képviselő, főszerkesztő [...]

1945 év februárjában foglaltam el a Nemzeti Múzeum elnöki székét és ugyanezen év júniusáig töltöttem be. A Nemzeti Múzeum Régiségtárától, amelynek igazgatója voltam, illetve őre voltam, 1920-ban távolítottak el.

Arról, hogy az Esterházyak fraknói gyűjteményének kincseit a család mikor kérte vissza a Magyar Nemzeti Múzeumtól, hogy azt ki mikor és hol adta át, hogy azt hol ásták el vagy tárolták, arról semmi tudomásom nincsen, miután a kincsről egyáltalában senki semmiféle jelentést nem tett.

Megfelel a valóságnak, hogy a Nemzeti Múzeum tisztviselői közül elnöki működésem idején az alább felsorolt személyekkel voltam hivatali érintkezésben: Dr. Tasnádi Kubacska András, akkori elnöki tanácsos, Dr. Huszár Lajos, a történelmi oszt. igazgatója, Dr. Fettich Nándor, a régiségtár igazgatója, Dr. Jánossy Dénes, az Orsz. Levéltár igazgatója, Dr. Voit Pál, a történelmi arcképcsarnok vezetője.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós

Supka Géza

r. őrgy.

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Supka Géza aláírásával.]

7. Voit Pál tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 17.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év január hó 17. napján [...]

Dr. Voit Pál [...] az Iparművészeti Múzeum igazgatója [...]

1946 ősze óta vezetem az Iparművészeti Múzeumot. Tudomásom volt arról, hogy az Esterházy-féle, ún. fraknói kincseket, amelyeket a Nemzeti Múzeum pincéjében őriztek, a család a megállapodás értelmében 1944 decemberében elvitette. Tudok arról, hogy a kincseket Dr. Hárich vette át az Esterházy-család megbízásából.

A felszabadulás után én is jelen voltam olyan tanácsülésen, amelyen szó esett az Esterházy-kincsekről és arról, hogy ezeket vissza kellene szerezni a Múzeum számára. Meg kell jegyezmem, én nem tudtam arról, hogy a kincseket Budán, a Tárnok utca 13. sz. ház pincéjében őrzik, illetőleg őrizték és abban a feltevésben éltem, hogy azokat nyugatra menekítették.

1948. december közepén megjelent nálam Esterházy Pál és Horváth Dr. valamint Nagyfejeő nevű jogtanácsosai és arról kezdtek beszélni, hogy miután most a Várat, illetőleg a Tárnok u. 13. sz. házat romtalanítják, lehetséges, hogy onnan a fraknói kincsek egy része előkerül, bár lehetséges, hogy a németek elvitték. Az egész előadásuk gyanús volt és ezért arról jegyzőkönyvet vettem fel. Az ő kérésük az volt, adjon a múzeum szakembert a romtalanításhoz, illetve kísérik figyelemmel, hogy előkerül-e valami, mert ebben az esetben hajlandók ismét a tárgyakat kiállítási letétként a múzeumnak átengedni. Ebbe a herceg és két jogtanácsosa beleegyezett és ezt alá is írták.

Ezt követően történt, hogy Dr. Fettich Nándor nálam előbb telefonon, majd személyesen jelentkezett azzal, hogy végre megtalálta az Esterházy-kincsekről készült fényképfelvételeket. Azt is hozzá tette, hogy ennek a dolognak most aktualitása van. Csodálkozó kérdésemre azután elárulta, hogy valakitől, „legilletékesebb helyről”, ami alatt nyilván a családhoz közelálló személyt értett, tudta meg, hogy a Tárnok u. 13. romtalanítása megkezdődött. Megjegyzem, hogy a fényképek, illetve színes filmek mindhárom példánya Fettichnél volt, holott annak idején ő úgy nyilatkozott, hogy a filmek egy-egy példánya a hercegnél, illetőleg a Nemzeti Múzeum Történeti Tárát vezető és azóta disszidált Dr. Bárányné Oberschall Magdánál³⁸ volt és eltűnt.

Megfelel a valóságnak, hogy én azon a néhány 1945-ben tartott tanácsülésen kívül, amikor a fraknói kincsekről szó volt, ebben a kérdésben semmiféle előterjesztést, indítványt nem tettem. Állítom, hogy azért nem, mert abban a hitben éltem, hogy a kincsek külföldre kerültek.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Dr. Voit Pál

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Voit Pál aláírásával.]

8. Csányi Károly tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 18.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év I. hó 18. napján [...]

Csányi Károly [...] ny. műegyetemi tanár [...]

Annak idején, kb. az első világháború után, az Iparművészeti Múzeumban én leltároztam az Esterházy vagyon ún. fraknói kincseit. A szóbanforgó kincseket tehát jól ismerem, ennek alapján kaptam most megbízást a Kultuszminisztériumtól, hogy a Tárnok utca 13. szám alól előkerülő kincseket leltározzam, és a sérüléseiket megállapítsam.

Előadom, hogy 1945-ben a Dr. Jánossy Dénes elnöklete alatt tartott múzeumi tanácsuléseken több ízben is szó esett arról, hogy a szóban forgó kincseket nem kellett volna kiadni, és természetesen felmerült az a kérdés, hogy a kincsek hollétét meg kell állapítania abból a célból, hogy azok visszakerüljenek a Nemzeti Múzeumba, ill. az Iparművészeti Múzeumba. Jánossy Dénes Dr. ekkor ígéretet tett arra, hogy nyomozni fog a kincsek holléte után, a későbbiek során a tanácsuléseken különféle verziók keltek szárnyra, egyesek szerint a kincset Svájcba vitték, vagy Ausztriába. Nem tudok arra visszaemlékezni, hogy Jánossy Dr. valaha is azt mondotta volna, hogy attól a személytől beszerezett információ alapján, aki a kincseket a múzeumból elvitte, biztos tudomása van a kincsek hollétéről. A későbbiek folyamán ez a kérdés elaludt, bár néha-néha még felvetődött a kérdés, hol lehetnek az Esterházy-kincsek.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Csányi Károly
tanú

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Csányi Károly aláírásával.]

9. Gerevich Tibor tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 18.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Jegyzőkönyv

Tanú kihallgatása. Készült 1949. év I. hó 18. napján [...]

Gerevich Tibor, egy. tanár [...]

Előadom, hogy 1945-ben a Jánossy Dénes Dr. elnöklete alatt tartott nemzeti múzeumi elnöki tanácson felvettem a kérdést, ki, mikor, hogyan, kinek a rendeletére és kinek adta ki az Esterházy-kincseket. Természetszerűleg azt is megkérdeztem, hogy hol vannak jelenleg ezek a kulturális szempontból a nemzet számára felbecsülhetetlen értéket jelentő kincsek. Arra emlékszem, hogy Dr. Jánossy Dénes helyeselte a kérdés felvetését és megígérte, hogy lépéseket tesz majd az ügy felderítésére, abból a célból, hogy a kincsek visszakerüljenek a Múzeumba.

Ez a kérdés a későbbiek folyamán is ismételten felvetődött, de nem tudok arról, hogy valami történt volna, amivel közelebb jutottunk a kincs hollétének megállapításához, vagy visszaszerzéséhez. Később azután az egész kérdés elaludt.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Tanú:
Gerevich Tibor

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Gerevich Tibor aláírásával.]

10. Hárich János gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 18.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága
524/1949. szám

Gyanúsított kihallgatásról
Jegyzőkönyv

Készült Budapest, 1949. évi január hónap 18. napján [...]
Dr. Hárich János [...] Országos levéltáros [...]

1944-ben én voltam az Esterházy-család levéltárosa. A hitbizomány ura, valószínűleg jogtanácsosai befolyására, úgy határozott, hogy a Nemzeti Múzeumban lévő és kiállítási letétként kezelendő ún. fraknói kincseket a veszélyeztetett időkben nem hagyja a múzeumban, hanem maga helyezi biztonságba.

A család megbízásából én tárgyaltam Dr. Fettich Nándorral és Dr. Tasnádi Kubacska Andrással, akik abban az időben a nyugatra menekült Hóman Bálint megbízásából a múzeumot vezették. Miután a múzeumnak a családdal kötött megállapodása az Esterházy-kincsek elvitelét bármely időpontban lehetővé tette, én azokat meg is kaptam. 1944 decemberében, pontosan már nem tudom, hogy melyik napon, miután ezeket a kulturális szempontból rendkívüli értéket képviselő kincseket lefényképezték és lefilmezték, én azokat a hercegi család megbízásából nyugta ellenében átvettem és Budára, a Tárnok utca 13. szám alá szállítottam. Megfelel a valóságnak, hogy bár én magam nem segédkeztem a kincseknek a Tárnok utca 13. számú ház pincéjében történt elraktározásában, de tudomásom van arról, hogy azokat ott rejtették el.

Megfelel a valóságnak, hogy 1947-ig senki énhozzám kérdést arra nézve nem intézett, hogy az általam elszállított Esterházy-kincsek hol vannak. Annak ellenére így van ez, hogy Dr. Tasnádi Kubacska András, Fettich Nándor Dr., Dr. Huszár Lajos, Dr. Jánossy Béla, Dr. Gerevich Tibor, Csányi Károly, Dr. Voit Pál, valamennyien tudomással bírtak arról, hogy a szóbanforgó kincseket 1944 decemberében én vittem el a múzeumból, és hogy az ostrom során nem történt semmi bajom, sőt a felszabadulás után azon igyekszem, hogy az Országos Levéltárba kerülhessek. Megfelel a valóságnak, hogy 1947 során kb. egy és egy negyedévvvel ezelőtt, beszélgetés közben Dr. Jánossy Dénes[nek], aki egy ideig a Nemzeti Múzeum elnöke is volt, majd később az Országos Levéltár főigazgatója lett, megmondottam, hogy hol rejtettük el az Esterházy-kincseket.

Elismerem, hogy Dr. Horváth Gáborral, az Esterházy-család jogtanácsosával 1948 karácsonya előtt a kincsekről beszélgetve kifejtettem álláspontomat arra nézve, hogy véleményem szerint a Tárnok utca 13. számú ház pincéjének mely részén fekszenek a fraknói kincsek.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és az elolvasás után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Gyanúsított:
Dr. Hárich János

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Hárich János aláírásával)

11. Jánossy Dénes gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 18.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága
524/1949. szám

Gyanúsított kihallgatásról
Jegyzőkönyv

Készült Budapest, 1949. évi január hónap 18. napján [...] Dr. Jánossy Dénes [...] Országos Levéltár főigazgatója [...]

1944 decemberében én az Országos Levéltárban tartózkodtam, és csak Dr. Tasnádi Kubacska András telefonértesítéséből tudtam meg, hogy Dr. Hárich János az Esterházy-család megbízásából elvitte a múzeumban őrzött ún. fraknói kincseket. 1945 decemberétől én voltam a Nemzeti Múzeum elnöke. Elismerem, hogy az én elnökségem alatt lefolytatott ún. múzeumi tanácson, ill. tanácsokon több ízben is szó esett arról, hogy az 1944 decemberében elvitt Esterházy-féle fraknói kincseket fel kellene kutatni és ismét megszerezni a múzeum számára. A kérdés körül kialakult megbeszélésben belefolyt Dr. Gerevich Tibor is, és most már nem tudom pontosan megmondani, hogy ki indítványozta foglalkozni kell azzal, hol van az Esterházy-kincs, hogy azt a múzeum számára visszaszerezzük.

Arról, hogy a fraknói kincseket 1944 decemberében ki, mikor és hogyan szállította el a múzeumból, és hogy azok előkerítésére nyomozás vagy pedig más lépések megtétele szükséges, a kultuszkormányak semmiféle értesítést nem adtam.

Emlékezetem szerint kérdést intéztem Dr. Hárich Jánoshoz arra vonatkozólag, hogy a szóbanforgó kincsek hol vannak, mire ő azt válaszolta, hogy jó helyen, Magyarország területén. Dr. Hárichnek erről a kijelentéséről, tehát arról, hogy van egy ember, aki tudja, hol vannak biztonságba helyezve az Esterházy-kincsek, a kultuszkormányak nem tettem jelentést.

Kérem az imént mondottak helyesbítését: nem tudok visszaemlékezni arra, hogy tettem, vagy nem tettem jelentést.

Nem tudok visszaemlékezni arra, hogy nekem Dr. Hárich János 1947-ben megmondotta volna, hol van az Esterházy-család fraknói kincse.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Gyanúsított:
Jánossy Dénes

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Jánossy Dénes aláírásával.]

12. Nagyfejeő József gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1949. január 19.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága

Gyanúsított kihallgatási
jegyzőkönyv

Készült Budapest, 1949. évi január hónap 19. napján [...]

Dr. Nagyfejeő József [...] ügyvéd [...]

1923-tól kezdve én voltam az Esterházy-hitbizomány ügyésze. Arról, hogy az Esterházy-család a tulajdonát képező ún. fraknói kincseket a felszabadulás előtt hol őrizte és a harcok alatt hová vitette, a felszabadulás után nem volt tudomásom. Az Esterházy-kincsekről, helyesebben az indokolt fraknói kincsekről első ízben 1946-ban értesültem, amikor a forintot bevezették. A forint bevezetésével egyidejűleg megjelent az arany bejelentéséről szóló rendelkezés és ekkor fordult hozzám Esterházy Pál a fraknói kincsek ügyében. Megmondotta, hogy az ostrom alatt, helyesebben közvetlenül előtte, ezeket az értékeket a Magyar Nemzeti Múzeumból a Tárnok utca 13. szám alatt lévő palota pincéjébe szállíttatta. Sem ő, sem Dr. Horváth Gábor nem tudták biztosan megmondani, hogy meg vannak-e a szóbanforgó kincsek. Határozottan állítom, hogy a bejelentési kötelezettség kérdésével kapcsolatban én azt mondtam, hogy amennyiben a kincsek megvannak, ez a bejelentési kötelezettség fennáll.

Tagadom, hogy azt mondtam volna, hogy ameddig nem tudják biztosan, hogy a tárgyak megvannak-e, a bejelentési kötelezettség nem áll fenn. Sőt, azt mondtam, hogy ezzel utólag nem is lehet védekezni. Esterházy nem közölte velem, hogy ebben az ügyben mit határozott.

Másodszor az ún. fraknói kincsek kérdése 1948 decemberében vetődött fel, amikor is Esterházy Pál értesítést kapott arra vonatkozólag, hogy a Tárnok utca 13. szám alatt lévő palotája romtalanítási munkáit a sz[ékes]f[ő]v[áros] rövidesen megkezdje. Ekkor tárgyaltam ismét Esterházyval és Dr. Horváth Gáborral, akik úgy vélték, hogy most Esterházyt kár érheti azáltal, hogy az épületben dolgozó idegen munkások valamit találnak a pince körül és azt elviszik. Határozottan állítom tehát, nem azzal jöttek, hogy most kellemetlen helyzetbe kerülnek, mert a bejelentési kötelezettséget elmulasztották, hanem azért fordultak hozzám, mert az esetleg ott lévő kincsekből az ásatás során valami elveszhet. Ekkor indítványoztam azt, hogy menjünk el az Iparművészeti Múzeumba, hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a Tárnok utca 13. szám alatt esetleg ott találhatóak a fraknói kincsek.

Más előadnivalóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és az elolvasás után írtam alá.

Felvette:
Ákos Miklós
r. őrgy.

Gyanúsított:
Dr. Nagyfejeő József

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós és Nagyfejeő József aláírásával.]

13. Tolnai Gábor levele Ákos Miklós rendőr őrnagynak, 1949. január 19.

Vallás és Közoktatásügyi
Minisztérium
Budapest, V. Hold u. 16.
Telefon: 129-430

Tárgy: Kardos László Dr. miniszteri
ügyszályvezető megbízása.

211.068/1949.VI/2. szám.

Hiv. szám: -
Melléklet: -

A Magyar Nemzeti Múzeum Igazgató Tanácsa felterjesztésére fegyelmi eljárást rendeltem el az úgynevezett Esterházy-kincsek ügyének kivizsgálására, s vizsgálóbiztosul Kardos László Dr. miniszteri ügyosztályvezetőt bízam meg.

Felkérem Őrnagy Urat, hogy Kardos László doktornak az ez ügyben rendelkezésére álló jelentések, jegyzőkönyvek és feljegyzésekbe való betekintés jogát biztosítani szíveskedjék.

Budapest, 1949. január hó 19.

Ákos Miklós
Rendőr őrnagy Úrnak
Budapest

A miniszter rendeletéből:
(Tolnai Gábor)
miniszteri osztályfőnök

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szárazpecsétetes fejlécével, Tolnai Gábor aláírásával.]

14. Jegyzőkönyv Jánossy Dénes nyilatkozatáról, 1949. január 19.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Jánossy Dénes az Országos Levéltár főigazgatója nyilatkozata: 1949. év január hó 19. napján.

Az Esterházy-kincseket 1944. december közepe előtt nem ismertem. Tizedike és huszadika között telefonon értesítettek arról, hogy az Esterházy-család kincseit el akarja szállíttatni, hivatkozva arra a szerződésre, amelyet a család és a múzeum annak előtte megkötött és amely szerint a Nemzeti Múzeum, illetőleg a Történeti Múzeum felszólításra bármikor visszaszolgáltatni köteles. Én az eredeti szerződést nem láttam, nem ismertem, de bízva a telefonáló Kubacska András tárgyi ismeretében s részint támaszkodva az eddigi gyakorlatra, beleegyezésemet adtam a kincsek visszaszolgáltatására azzal a közléssel, hogy azok előbb fényképeztessenek le. A kiadatás körülményeire, hova szállítására vonatkozólag semmiféle tudomásom nem volt. A telefonálások abbamaradásának időpontjától kezdve semmi gondom nem volt a kincsekre. Az Esterházy-kincsek ügye legközelebb csak 1947. májusában merült fel újra előttem, amikor is egy tanácsülés alkalmával Gerevich professzor a kincs felkutatásának aktualitására hívta fel a figyelmet. 1947 májusáig emlékezetem szerint ebben a tárgyban jelenlétemben tanácsuléseken és azon kívül semmiféle felszólalás, vagy intervenció nem történt. Ez azért történhetett így, mert felfogásom, amely véleményem szerint egyezett az akkori tanács közfelfogásával, azt diktálta, hogy minden intézmény hatáskörébe tartozik a saját ügyeinek a gondozása. 1947 májusi idézett tanácsulésen a tanácsstagok felkértek arra, hogy Hárichal vegyem fel az érintkezést az Esterházy-kincsek hollétének megállapítása végett. A felkérés egyenes intenciója az volt, hogy óvatosan, magánviszonylatban történjék, nehogy az Esterházyak tudomást szerezve a múzeum szándékáról, az esetleg Magyarországon levő kincseket eltüntessék.

Ezidőtájtban hozott a tanács végleges döntést Hárichnak szerződéses tisztviselőként történő alkalmazására. Tudomásom szerint itt hangzott el az a vélemény is, hogy Hárich alkalmazása azért is szükséges, mert így mód nyílik közvetlenebbül a kincsek hollétének felderítésére. Az előbbi és erre a szempontra támaszkodva júniusban három ízben is magamhoz hivattam Hárichot és kérdést intéztem hozzá az Esterházy-kincsnek holléte felől. A válaszok tagadók voltak, az

egyetlen eredmény az az általánosság, amely körülbelül így hangzott: a kincsek Magyarországon vannak, biztonságban vannak. Említést tett arról is, hogy ezt az információt a család közvetlen környezetétől nyerte. Hárich ilyen válaszával lezártak is tekintetem az ügyet, miután erről a tanácsnak a következő ülések egyikén jelentést tettem. Ettől a tanácskozási időponttól egészen a kincs felmerüléséig ismételtelen nem foglalkoztatott sem engem és tudomásom szerint a tanácsot sem az Esterházy-kincsek hollétének az ügye. Visszaemlékezésem szerint ez azért történhetett meg, mert a tanácsban velem együtt az a vélemény alakult ki, hogy az Esterházy-kincs ügye holtpontra jutott. Magam részéről az ügyet lezártak tekintetem.

Legújabbban csak a kincsek megtalálásakor kerültem kapcsolatba az üggyel. Ez alkalommal az államvédelmi szerv kihallgatott.³⁹ Ekkor jutott tudomásomra, hogy Hárich János azt állította, hogy velem annakidején 1947 nyarán közölte a kincs lelőhelyét és így alakulhatott ki velem szemben az a vád, hogy bűnrészes lehetek a kincsek lelőhelyének elhallgatásában. 1949. január 18-án magamhoz hívtam Hárich Jánost e kérdés tisztázására, mert Hárich állítását valótlannak tartottam és tartom. Hárich velem szemben fenntartotta álláspontját azzal az enyhítéssel, hogy lehetséges, hogy annakidején 1947 nyarán ő, már mint Hárich János nem fejezte ki magát világosan a kincsek pontos rejtekhelyének kérdésében. Véleményének ezt az enyhítését annak hatására tette, hogy elébe tártam ellenbizonyítékaimat. Az egyik volt az, hogy én többször hívtam magamhoz Hárichot azon az emlékezetes nyáron. Erre nem lett volna szükség, ha a beszélgetések egyikén is valóban megvolta⁴⁰ a rejtekhelyet. Másik ellenérvem az volt, hogy a vele való beszélgetést közvetlen a beszélgetés után nyilvánosságra hoztam a tanács előtt.

Az az álláspontom, hogy sem én, sem pedig a tanács tagjai nem tudtak és nem tudhattak a kincsek hollétéről, és a véleményem, hogy jogilag és a Nemzeti Múzeum tanácsában kialakult gyakorlat szerint nem terhel bennünket jogi felelősség, mert a múzeumi jogszabályok szerint a múzeum nem felügyeleti hatóság a magánkézen lévő kulturjavaknak. Véleményem továbbá az, hogy a jogi felelősség ténye elsősorban jön tekintetbe ez ügy megbírálásánál a szakmai, a morális és a nemzeti felelősség kérdését megelőzően.

A rendőrségnél tett vallomásomat pongyolának tekintem, a jelen vallomást az igazsághoz közelállóbbnak tekintem.

Más megjegyezni valóm nincsen, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Tanúk:

Kmf
Dr. Jánossy Dénes

Kardos László

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Jánossy Dénes, Kardos László és a két tanú olvashatatlan aláírásával.]

15. Jegyzőkönyv Dobrovits Aladár nyilatkozatáról, 1949. január 19.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Dobrovits Aladár⁴¹ elnöki tanácsos úr nyilatkozata: 1949. évi január hó 19. napján.

Nem volt tudomásom a kincseknek 1944 év telén való elszállításáról és hova szállításáról. Erről az ügyről 1946. december 17-ig nem is hallottam, tekintve, hogy nem tartózkodtam a fővárosban.

1946. december 17-én mint a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki tanácsának tanácsjegyzője vezettem a tanácsülés jegyzőkönyvét és ez alkalomkor szereztem először részletes tudomást az egész Esterházy-kincs problémáról. (Mellékelem jegyzőkönyvemhez az ekkori ülésnek saját kézírásom másolatában elkészült egyidejű jegyzőkönyvet.)⁴²

Ezen a tanácsülésen két vonatkozásban esett szó az Esterházy-kincsről. Beterjesztettem hivatalos úton Hárich János szerződéses alkalmaztatás iránti kérését. Hárich az Esterházyak főlevéltárosa volt. Alkalmaztatása körül vita alakult ki. A vitának egyik főmomentuma az Esterházy-kincs előkerítésének lehetősége volt, tudniillik az egyik tanácsstagnak, Alföldy⁴³ professzornak az volt a véleménye, hogy Hárich alkalmaztatása csak az esetben lehetséges, ha Hárich nyomravezeti a tanácsot a kincseket illetően. Jánossy elnöknek az volt a véleménye, hogy ez csak Hárich alkalmaztatása után történhet meg. Jánossy javaslatát fogadták el. Véleményem szerint Jánossy ez esetben olyannak mutatkozott, mint aki lehetségesnek tartja, hogy Hárich tud a kincs hollétéről. Alföldy magatartása pedig arra engedett következtetni, hogy ez valóban így is van. Tolnai Gábor határozott benyomása volt, hogy Hárich tud a kincsekről. Ezen a tanácsülésen Huszár megbízott főigazgató azt a kijelentést tette, hogy ő beszélt Hárichhal a kincs ügyében, de az tagadó választ adott.

Ugyanezen a tanácsülésen Gerevich professzor általánosságban felvetette ismételten az Esterházy-kincsek ügyét, ezúttal egy magánjavaslattal toldva meg eddigi fölshóllalásait azzal, hogy „a tanácsnak nincsenek eszközei arra, hogy” a kincsek ügyében eljárjon, ezt műemléki vonalon lehetne, [mármint] a Herceget felelősségre vonni és felszóllítani, hogy a kincseket adja letétbe a múzeumnak. Gerevich további eljárásáról nincs tudomásom. Arról, hogy a kincs hollétéről a tanácsban hivatalosan tárgyaltak volna a későbbiek folyamán, nincs tudomásom. Benyomásaim szerint az a véleményem, hogy a tanács tagjai a kincsek hollétéről nem tudtak.

Véleményem szerint a Tanácsot egyetemleges felelősség terheli abban, hogy a kincsek felkutatását nem szorgalmazta, amennyiben a felelősség kérdése felvethető.

Az Esterházy-kincs felderítésére vonatkozólag a következő mozzanatokat emelem ki: 1948. évi december 17-én Voit Pál jelentette nekem, majd Oltványi elnöknek, hogy Esterházy Pál és jogtanácsosa jelentkeztek nála és bejelentették, hogy amennyiben bontás közben a kincs megkerülne, úgy ezt az Iparművészeti Múzeumnak adják át letétbe. Voit ezt a körülményt gyanúsnak találta és az elnök segítségével rendőri készenléletet kért. Ez volt a kiindulása a kincs felderítésének. Kiemelem azt a körülményt, hogy a bejelentés után következő napok egyikén Voit ismét jelentette, hogy előkerültek azok a felvételek, amelyeket a kincsek elszállítása előtt a múzeum hivatalosan készíttetett. A felvételeket Fettich Nándor találta meg, ezt a tényt Párducz közölte Voival, aki hivatalos úton jelentette az elnökségnek. Ezt a körülményt Voit gyanúsnak találta.

Más megjegyezni valóm nincsen, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Tanúk:

Kmf
Dr. Dobrovits Aladár

Kardos László

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Dobrovits Aladár, Kardos László és a két tanú olvashatatlan aláírásával.]

16. Jegyzőkönyv Voit Pál nyilatkozatáról, 1949. január 19.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Voit Pál az Iparművészeti Múzeum mb. igazgatója nyilatkozata: 1949. évi január hó 19. napján.

Az Esterházy-kincseknek a Magyar Nemzeti Múzeumból való elszállításával 1944. december 10. és 20-a között kerültem kapcsolatba, amikor az Iparművészeti Múzeum részéről engem küldtek ki az anyagnak leltárszerű átadására. Két napot és két éjszakát töltöttem együtt az anyaggal akkor foglalatostkodó és az átadást intéző múzeumi tisztviselőkkel és Esterházy embereivel. Emlékezetem szerint jelen voltak Fettich, Hárich, Tasnádi Kubacska, a két fényképész, Huszár Lajos és a herceg két szolgálója, valamint velem együtt Csernyánszky Mária.⁴⁴ Az anyag elszállítását elleneztem Fettich Nándor előtt. Hogy hová szállítják, arról nem volt tudomásom. A szóbeszédből csak annyit vettem ki, hogy a Lovas útra. Tudtam, hogy a kincsekről jelenlétemben három sorozat fényképfelvétel készült körülbelül. A fényképek, illetve színes filmek a fényképészeknél maradtak, utána tudomásom szerint egyik sorozat színes film Fettich Nándorhoz, a másik Bárány Istvánnéhoz, a harmadik Kalotay Lajos mérnökhöz [került]. A fényképek egyik sorozatát Dr. Csernyánszky Mária még 1944 decemberében látta Bárány Istvánnénál. A fényképek után 1945 tavaszától kezdve többször eredménytelenül érdeklődtem. Azt a választ adták az illetékesek, hogy elvesztek, nem találják. A fényképek, illetve színes filmek vegyes sorozatával közvetlen a kincs felmerülése utáni napokban jelentkezett nálam Fettich Nándor, aki ezúttal azt állította, hogy Párducz adta át neki. (Én ezt a körülményt gyanúsnak találtam és jelentettem is.) A színes filmek megvizsgálása után kiderült, hogy mind a három sorozat Fettich Nándornál volt.

1946 őszéig a kincsek felől ugyan érdeklődtem, de felkutatásukra lépéseket nem tettem és nem tehettem. Elképzelésem az volt, hogy a kincseket az Esterházy-család nyugatra szállította el. Abban a hitben voltam, hogy az illetékesek mind a nyugatra elhurcolt javak visszaszerzésére alakított miniszteri biztossága, mind pedig a veszélyeztetett magángyűjtemények vezetőségének jelentést tettek. Tudomásom volt arról, hogy a Nemzeti Múzeum tanácsában ezt a kérdést fölvetették és tárgyalták. 1946 végétől kezdve a tanácsuléseken résztvettem, ahol mint meghívott szakértő voltam jelen, amikor is az Esterházy-kincsek ügyét többször tárgyalták. Abban a hitben voltam, hogy a Kultusztárcához felterjesztett jegyzőkönyvek alapján az illetékesek tudomást szereztek a tanácsnak arról a szándékáról, hogy az Esterházy-kincsek sorsára fényt kívánnak deríteni. Az a véleményem, hogy a tanács tagjai a kincsek hollétéről nem tudtak. Emlékezetem szerint az egyik tanácsulésen Jánossy vállalta a kincsek hollétének felkutatását. Ez tanácsmegbízás volt. A legutóbbi időig nem volt tudomásom arról, hogy Jánossy milyen eredményt ért el. 1946-nak őszétől sem hivatalos felterjesztést, beadványt vagy javaslatot nem tettem a Tanácshoz, sem más illetékes tényezőhöz a kincsek felderítésének ügyében, mert az volt a meggyőződésem, hogy e tekintetben már a tanács korábban megtette az intézkedéseket.

1948. december 14-én Esterházy Pál és megbízottai megkerestek és jelentést tettek a kincs hollétéről. A jelentésről jegyzőkönyvet vettem fel és azonnal továbbítottam feletteseimhez. (A kincs fölbukkanásának összes körülményeire fénytvető jegyzőkönyvet, felterjesztést, pro domót és a színes filmek átvételét igazoló elismervényt mellékelem, számszerint négy darabot.⁴⁵ Ezeket az okmányokat a vizsgálat lezajlása után az Iparművészeti Múzeum irattára részére visszakérem.)

Tájékozódásom szerint az elmúlt esztendőknél a során a tanács tagjai tőlük telhetően minden lehető megtettek az Esterházy-kincsek felderítésére és a múzeumhoz való visszajuttatására.

Jelen jegyzőkönyvhöz mellékelem 1949. január 19-én kelt feljegyzésemet,⁴⁶ amelyben arra akarok világosságot vetni, hogy újabb vizsgálataim szerint az előkerült

Esterházy-kincseket korántsem érte akkora kár, különösen a textíliákat, mint arról első időben az illetékeseket tájékoztattam.

A rendőrség előtt tett vallomásomat fenntartom.

Más előadnivalóm nincsen, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Tanúk:

Kmf
Dr. Voit Pál

Kardos László
vizsgálóbiztos

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Voit Pál, Kardos László és a két tanú olvashatatlan aláírásával.]

17. Jegyzőkönyv Huszár Lajos nyilatkozatáról, 1949. január 19.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Huszár Lajos a Történeti Múzeum főigazgatója nyilatkozata; 1949. évi január hó 19. napján.

Az Esterházy-kincseknek a Nemzeti Múzeumból való elszállításával 1944 karácsony előtti napok egyikén, közvetlenül az elszállítás előtti napon kerültem kapcsolatba. Fettich Nándor szólított fel az érmek kijelölésére fényképezés céljából. Ez alkalomkor egész éjszaka ezt a munkát végeztem. Jelen voltak tudomásom szerint Fettich Nándor, Hárich János, az Iparművészeti Múzeumnak egyik tisztviselője (?) lehetséges, hogy Kubacska András is (?) és Karáth József fényképész. A kincsek hova szállításáról semmi tudomásom nem volt.

Érdeklődni csak 1945-ben érdeklődtem a kincsek holléte felől. Két ízben alkalmoszerűen megkérdeztem Hárich Jánost, mire ő ilyen feleletet adott: a kincsek Magyarországon vannak és biztonságban vannak.

Az Esterházy-kincsek ügye igen gyakran, gondolom mintegy tízszer is felmerülhetett a különböző tanácsuléseken. Próbáltuk a föl kutatás módját eldönteni, vagy azt a jogi formát megtalálni, amelynek segítségével visszaszerezhetnénk ezeket a kincseket. Felkérések több alkalommal történtek az irányban, hogy a tanácsstagok egyike vagy másika járjon el az illetékeseknél, próbálkozzék a minisztériumban, stb. Tudomásom szerint eredmény nem következett be. A magam részéről a Közalapítványi Jogügyigazgatóságnál érdeklődtem, hogy mint hitbizományt nem lehetne-e valamiképpen megszerezni. Kísérletezésem eredménytelen maradt. Ezek után egyéb lépéseket nem tettem és nem is tehettem.

Az Esterházy-kincsek felkutatásával kapcsolatban véleményem szerint a Tanács talán tehetett volna több és eredményesebb intézkedéseket is, de felmerült többször is az aggodalom, hogy miután jogi eljárást tudomásunk szerint nem áll rendelkezésünkre a kincsek megszerzésére, Esterházy Pál esetleg a kincseket, vagy azok egy részét külföldre szállítja. Feltételezem, hogy a tanácsnak a tagjai a kincsek hollétéről nem tudtak.

A kincsekről készült eredeti felvételek hollétéről, jóllehet érdeklődtem utána az elmúlt esztendőknél, semmiféle tájékoztatást nem tudtam szerezni, illetőleg azt a választ kaptam, hogy valószínűleg elpusztultak az ostrom alatt, de tudomásom van Kalotay Lajos mérnökről, aki a kincsek fényképezésénél jelen volt és színes fényképeket készített saját részére és 1946-ban egy sorozatot el is adott a Történeti Múzeumnak.

Más előadni valóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem s elolvasása után aláírtam.

Tanúk:

Kmf

Dr. Huszár

Lajos

Kardos László
vizsgálóbiztos

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Huszár Lajos, Kardos László és a két tanú olvashatatlan aláírásával.]

18. Jegyzőkönyv Tasnádi Kubacska András nyilatkozatáról, 1949. január 19.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Tasnádi Kubacska András, a Természettudományi Múzeum főigazgatója nyilatkozata: 1949. január hó 19. napján.

Az Esterházy-kincsek elszállítását és az ezzel kapcsolatos problémákat 1944 december második felében közölte velem Fettich Nándor. Fettich Nándor ebben az időben a távollévő történeti múzeum főigazgatójának helyettese volt. Nekem e dátum előtt az Esterházy-kincsekről semmiféle tudomásom nem volt. Ez alkalommal Fettich felvetette előttem az Esterházy-kincs elszállítására vonatkozó tárgyalásokat, amelyeket ő ezt az alkalmat megelőzően Hárich[kal,] Esterházy levéltárosával folytatott. A kincsek elvitelét elleneztem, de végül kénytelen voltam engedni a körülményeknek: 1. jogi viszony, 2. általános felfordulás, a múzeum idegen emberekkel volt tele, 3. az elvitt megelőzően felhívott telefonon Gál Csaba nyilas képviselő (akkor nem tudtam, ki volt az illető), aki utasítást adott a múzeumi kincsek szállításra való előkészítésére, amit én úgy kerültem ki, hogy azt állítottam, a kincseket már elszállították. Kiadtam tehát, mert meg akartam előzni az esetleges nyilas vegzálásokat, amelyek a múzeum teljes kincsanyagát veszélyeztették volna.

A kincsek lefényképezésénél, egy rövid idejénél jelen voltam, de elszállításánál nem. Arról tudomásom van, hogy a kincseket Esterházyék a várba, a palotájába viteti és továbbszállítani óhajtja „biztos rejtett helyre”. Ezt arra alapítom, hogy Fettich Nándor az Esterházyakkal való tárgyalás után közvetlenül közölte velem, hogy Esterházy magához viteti a kincseket, hogy onnét továbbvigye a megfelelő rejtkehelyre. Ennél a beszélgetésnél jelenlévő Hárich arra tett célzást, hogy a kincseket a svájciak segítségével nemzetközi védelem alá helyezik. Ettől kezdve én a kincsek további sorsáról semmit sem tudok. Előtte az Esterházy-kincsek ügye legközelebb csak 1945. év folyamán (?) merült fel Györke József elnöki tanácsos működésének idejében. Részleteket erről az időpontról mondani nem tudok. Ismét már csak 1946 év folyamán (?) került tárgyalásra ez az ügy az én jelenlétemben egy elnöki tanácsülés alkalmakor, amikor én jelentést tettem a tanács előtt az elvitel körülményeiről. Ez a jelentésem nem felszólításra történt. A tanács a jelentést tárgyalta, hozzászóltak ez alkalomkor Genthlon, Jánossy, Huszár, Gerevich. Hogy mit mondtak, arra már nem emlékszem. A vita tárgya volt a kincs hollétének felkutatása, a vele kapcsolatos problémák tisztázása és hogy miképpen jelentsék a hatóságoknak. Visszaemlékezésem szerint Gerevich sürgette a kincsek felkutatását és a tanács megbízta Jánossy Dénest, hogy tegyen jelentést a kormánzatnak s általánosságban rábízta az ügy rendezését. Ettől az időponttól többször szóba került ez az ügy a tanácsüléseken, de hozzám eredményekről hír nem érkezett. Arról, hogy történtek-e lépések megbízottak részéről és felelősek részéről, tudomásom nincs. A kincs további sorsával nem törődtem, mert az volt a véleményem, hogy nem rám tartozik és a

tanács intézkedett az ügyben. Meggyőződésem, hogy felelősség a kincs további sorsáról való nem törődés miatt nem terhel. Arra a kérdésre nem tudok határozott választ adni, hogy kit és milyen mértékben terhel felelősség a kincsek felkutatásának elmulasztásáért, mivel nem tudom, hogy milyen lépések történtek ezirányban. A kincsekre vonatkozó legutóbbi tájékoztatóm egybeesik a kincsek felmerülésének időpontjával.

Véleményem szerint a tanács tagjai a kincs hollétéről nem tudtak és nem is tudhattak.

A rendőrség előtt tett vallomásomat fenntartom.

Más megjegyezni valóm nincsen, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Tanúk:

Kmf

Dr. Tasnádi Kubacska András

Kardos László

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Tasnádi Kubacska András, Kardos László és a két tanú olvashatatlan aláírásával.]

19. Jegyzőkönyv Gerevich Tibor nyilatkozatáról, 1949. január 19.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Gerevich Tibor professzor úr nyilatkozata; 1949. évi január hó 19. napján.

Nem volt tudomásom az Esterházy-kincseknek 1944. december 10. és 20-a közötti elszállításáról. Erről csak a fölszabadulás után szereztem tudomást. 1945 őszén – emlékezetem szerint – felszólaltam az Esterházy-kincs elszállításának és hollétének az ügyében. Felszólalásomra azt a választ kaptam, ma már nem tudom kitől, vagy kiktől, hogy egy fiatalember szállította el hivatalos formák között, de a kincs jelenlegi őrzési helyét nem ismerik. Ekkor kértem, hogy a következő tanácsülésre mutassák be a tanács tagjai számára az átadási okmányt, a leltárt és az eredeti letéti szerződést. Ezt a következő alkalomkor, amikor ismét tárgyaltuk az Esterházy-kincset az ügyét, bemutatták. Tudomásom szerint a tanács hivatalosan megkérte Jánossy akkori elnököt, hogy az Esterházy-kincs sorsáról igyekezzen tájékozódni. Jánossy egy következő tanácsüléskor azt a választ adta, hogy ő informálódott, de eredmény nélkül. Ő vetette föl azt a gondolatot is, amelyhez a tanács hozzájárult, hogy „Hárich János, volt Esterházy levéltárost alkalmazni kell a levéltárban, ezáltal Hárich a Nemzeti Múzeum kötelékébe fog tartozni és így remélhető, hogy információkat tud tőle szerezni a kincs holléte felől”. Benyomásom szerint Jánossy nem tudott az Esterházy-kincs hollétéről. Véleményem szerint Jánossynak ez a lépése a kincs felderítésének ügyében történt.

A fent említett két eseten kívül még több ízben kérdést intéztem a Tanácshoz a kincs ügyében konkrét válasz nélkül, benyomásom szerint csak találgatások voltak.

Az első két tanácsülésen, amikor először az ügy szóba került, tudomásom szerint a tanácsstagok közül jelen volt Jánossy elnök, Kubacska ügyvezető alelnök, Csányi Károly tanácsstagi minőségben, Genthon István (?), stb.

Véleményem szerint Jánossy elnök, úgy is mint a Nemzeti Múzeum jogi képviselője, amint tudta, ahogy tudta, tájékozódott.

Pótlólag kijelentem, hogy ez első két alkalomkor, amikor az Esterházy-kincset szóba hoztam, tudomásunkra hozták, hogy a kincstár fontosabb darabjairól az átadás előtt fényképfelvételeket készítettett a múzeum.

Más előadni valóm nincs, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá.

Tanúk:

Kmf
Gerevich Tibor

Kardos László

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Gerevich Tibor, Kardos László és a két tanú olvashatatlan aláírásával.]

20. Ákos Miklós r. őrnagy jelentése, 1949. január 19.

Jelentés
Budapest, 1949. január 19.

Borítékban mellékelem az Esterházy-ügyben felvett összes vallomásokat, Tolnai min. osztályfőnök eredeti feljegyzését, összefoglaló jelentésemet, végül a Kultuszminisztérium átiratát, illetőleg az arra rávezetett átvételi elismervényt az iratokról.

Décsi⁴⁷ alezredes bajtárssal történt megbeszélés szerint két nap múlva az iratok visszaszármaztatásával egyidejűleg, megkapjuk a Kultuszminisztérium határozatát, illetőleg feljelentését.

Kardos tanácsos az iratokat azonnal bemutatja Ortutay miniszter Úrnak.

Felhívom a figyelmet – miután a kultuszminisztériumi feljegyzést Kádár Belügyminiszter Úr adta le osztályunknak, illetve Hatóságunknak, – a vizsgálat eredményéről neki is jelentést kellene adni.

Ákos Miklós
r. őrgy

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Ákos Miklós aláírásával.]

21. Jelentés a vizsgálatról, 1949. január 19.

Jelentés
Budapest, 1949. január 19.

Tárgy: A részben elpusztult
Esterházy-kincsek ügye.

Jelentem, hogy utasítás alapján nyomozást folytattam annak megállapítására, kit terhel a felelősség azért, hogy a Nemzeti Múzeumban őrzött, az Esterházyak által kiállítási letétként átadott ún. fraknói kincseket közvetlenül az ostrom előtt a Múzeumból kiadták és kit terhel a felelősség azért, hogy ezek a kincsek a felszabadulás óta részben elpusztultak.

Nyomozásom során kihallgattam Dr. Supka Gézát, a Nemzeti Múzeum felszabadulás utáni első elnökét, Dr. Jánossy Dénes Országos Levéltári igazgatót, Dr. Hárich János Országos Levéltárost, Dr. Fettich Nándor múzeumi igazgatót, Dr. Tasnádi Kubacska András főigazgatót, Dr. Huszár Lajos igazgatót, Dr. Voit Pál igazgatót, Gerevich Tibor és Csányi Károly egyetemi tanárokat. Rajtuk kívül

kihallgattam Dr. Horváth Gábort, aki Esterházy Pál megbízásából úgy az ostrom előtt, mind az ostrom után a szóbanforgó kincsek ügyében intézkedett.

Megállapítottam, hogy a kincsekért 1944. december közepén Dr. Hárich János jelentkezett a Nemzeti Múzeumban az Esterházy-család megbízásából. A fraknói kincseket Dr. Fettich Nándor akkori igazgató és Dr. Tasnádi Kubacska András akkori elnöki tanácsos adták ki. Fettich azért, mert a kérést jogszerűnek találta, Tasnádi Kubacska arra hivatkozik, hogy a nyilasok különböző fenyegetéseitől tartott, akik előtt eltitkolta, hogy a Nemzeti Múzeumban még vannak értékek. A kincseket Dr. Hárich János szállította fel az Esterházy palotába, a Tárnok utca 13. szám alá és pontosan tudta, hogy az Esterházy ház inasai és alkalmazottai a kincset a pince melyik részén rejtették el.

A kincseknek közvetlenül az ostromot megelőző napokban történő kiadásáért tehát Dr. Fettich Nándort és Dr. Tasnádi Kubacska Andrást terheli a felelősség. Dr. Hárich János felelősségének kérdése már itt előtérbe nyomul, mert nevezett a Nemzeti Múzeumban fémmel bélelt ládákban őrzött és kulturális szempontból nagybecsű kincseket közönséges szappanládákba rakta át. A felszabadulás után Dr. Supka Géza, mint a Nemzeti Múzeum első elnöke, senkitől e kincsekre vonatkozólag semmiféle jelentést nem kapott, holott az ügy szereplői kivétel nélkül tudták, hogy azokat az Esterházy-család Magyarországon helyezte el.

A Nemzeti Múzeum második elnöke Dr. Jánossy Dénes lett. Az ő elnöksége idején már ún. teljes tanácsülésen, melyen Gerevich Tibor professzor, mint a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke is résztvett, felvetődött a kérdés, hol lehetnek a kincsek és mi történt velük. A teljes elnöki tanács úgy határozott, hogy ebben az ügyben lépéseket tesznek a kormányhoz, illetve a hatóságokhoz fordulnak, hogy a kincsek felderítésére lépések történjenek. Annak ellenére, hogy a fraknói kincsek kérdése sorozatosan több tanácsülésen felvetődött Dr. Jánossy Dénes, illetőleg az akkor még tanácsosként működő Tasnádi Kubacska András sem a kultuskormányt, sem a hatóságokat ez ügyben meg nem keresték. Jánossy Dr. saját beismerése szerint kérdést intézett ugyan Dr. Hárich Jánoshoz arra vonatkozólag, hogy a fraknói kincsek hol vannak, de mikor azt a választ kapta, hogy jó helyen, Magyarország területén, ezzel az ügyet a maga részéről be is fejezte.

Dr. Hárich János, aki a felszabadulás előtt az Esterházy-család levéltárosa volt, és csak a felszabadulás óta áll az Országos Levéltár alkalmazásában, sehol senkinek nem tett közlést arról, hogy a kulturális szempontból felbecsülhetetlen értékű kincsek közönséges szappanládákban az Esterházy palota romjai alatt fekszenek.

A kincsek részbeni pusztulásáért tehát teljes felelősség terheli Dr. Jánossy Dénes Országos Levéltári főigazgatót, Dr. Hárich János levéltárost, de nem mentes a felelősség alól Dr. Voit Pál, az Iparművészeti Múzeum igazgatója sem, aki négy év alatt semmiféle kutatást nem folytatott annak felderítésére, hol lehetnek az 1944-ben elhurcolt fraknói kincsek, amelyek az igazgatása alatt álló múzeum legszebb kiállítási tárgyai.

Részleges felelősség terheli Dr. Huszár Lajost a Magyar Történelmi Múzeum főigazgatóját is, aki 1944-ben jelen volt, amikor Dr. Hárich a fraknói kincseket a múzeumból elvitte, de azzal kapcsolatosan a felszabadulás után senkivel semmit nem közölt és egy lépést sem tett arra, hogy a kincsek helyét felderítsék és azok visszakerüljenek a Múzeumba.

A lefolytatott kihallgatások során az a kép alakult ki, hogy a felelős személyek a fraknói gyűjtemény napfényre kerülését ugyanabból az okból nem szorgalmazták, amelyet Esterházy tanácsosa indítékul felhoz: „Nem akarta Esterházy Pál a kincsek hollétét az illetékes hatóság tudomására hozni addig, amíg a fennálló politikai rendszer következtében várni lehetett, hogy az állami hatóságok a kincsek felett megszüntetik az Esterházy-család rendelkezési jogát.”

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül]

22. Jegyzőkönyv Párducz Mihály nyilatkozatáról, 1949. január 21.

Jegyzőkönyv

Az Esterházy-kincsek ügyében Dr. Párducz Mihály, a Történeti Múzeum régészeti tára vezetőjének nyilatkozata 1949. évi január hó 21-én.

Az Esterházy-kincseket sohasem láttam. Nem volt tudomásom egészen 1948. december közepéig ezekről az értékekről. Legelőször ezidőtájt hallottam valamit Fettich Nándortól. Ez az idő egybeesik a kincsekről az elszállítást megelőzően elkészített színes negatívak (számszerint mintegy 140 db) megtalálásának időpontjával. Ezeket a felvételeket véletlenül – takarítás közben – két altisztnek a jelenlétében a régészeti tár irodájának előszobájában egy szekrény mellett közvetlenül a szekrény és a fal között körülbelül egy méter magas polcon találtam meg egy skatulya fedelén. A polcra az altiszt emelte le és így nyújtotta át nekem. A negatívak celofán zacskóba voltak csomagolva. Hogy milyen régóta lehettek ott, erről nincs tudomásom. Mindenesetre nem voltak nagyon porosak. A fényképek más lomokkal és múzeumi tárgyakkal együtt hevertek, a többi tárgyak régóta lapultak meg a polcon. A fényképeket különösebben nem vizsgáltam meg, hanem azon mód rögtön átvittem Fettich Nándor szobájába és megmutattam neki. Fettich megjegyezte, hogy ezek a negatívak az Esterházy-kincsekről készült felvételek. Ezekről mesélte, hogy az ostrom előtt az Esterházyknak adta át azok kérésére. Ezt megelőzően engedélyt kapott arra, hogy a kincseket lefényképezhesse. Állítólag három negatív készült. Az általam megtalált negatívról Fettich Nándor azt mondta, hogy ez az egyik sorozat. Ekkor nyilatkozott arról is, hogy a Nemzeti Múzeum kincseit aknazáporban hozták át Budáról a központba. Úgy emlékezem, hogy az Esterházy-kincsekről olyaténképpen beszélt, hogy azok fenn voltak a Várban és azokat ott fényképezték le két éjszaka.

Számomra feltűnő volt az a tény, hogy a fent említett negatívot az iroda előszobájában leltem meg. Ma sem találok magyarázatot arra, hogy mikor és milyen szándékkal tették oda. A negatívak nem voltak megsérülve, holott ha a többi szekrények és fiókok tartalmának a sorsa érte volna, akkor ez feltétlenül meglátszott volna rajtuk. Elképzelhető az, hogy Fettich Nándor, aki a felvételeket előzőleg készítette és őrizte, valamikor, valamilyen okból az említett helyre tehetette.

A fényképekről semmi egyebet nem tudok. Az Esterházy-kincsek feltárásáról csak az újságból értesültem.

Más előadni valóm nincsen, vallomásomat önként, az igazságnak megfelelően tettem és elolvasása után írtam alá, a fenti négy gépjavitással és négy kéziratos javítással együtt.

Tanúk: Élő Mária
Buday Árpád
vezetője

Dr. Párducz Mihály
a régészeti tár

Kardos László
vizsgálóbiztos

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Párducz Mihály, Kardos László, Élő Mária és Buday Árpád aláírásaival.]

23. Oltványi Imre levele az Államvédelmi Hatóságának, 1949. január 22.

Magyar Nemzeti Múzeum
Elnök
1501-3./1949. szám.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságának
Budapest

A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr által 211.069/1949. VI.1. számú rendeletével kijelölt rendkívüli fegyelmi bizottság az Esterházy-kincsek ügyében indított fegyelmi eljárásából felkérte Sági Ferenc nemzeti múzeumi tisztviselő urat, hogy a fegyelmi ügy tisztázatlan kérdéseivel kapcsolatban hallgassa ki Dr. Horváth Gábort, Esterházy Pál személyi tanácsosát, aki jelenleg őrizetben van.

Mint a fent említett fegyelmi bizottság elnöke tisztelettel kérem, hogy a kihallgatás haladéktalan megtörténe annak lehetővé tételét biztosítani szíveskedjék.

Budapest, 1949. évi január hó 22-én.

Oltványi Imre Dr.
a Magyar Nemzeti Múzeum elnöke

[ÁBTL 3.1.9 V-77991 Géppel írt tisztázat Oltványi Imre aláírásával, a Magyar Nemzeti Múzeum Elnökének fejléces papírján, a végén a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának körbélyegzővel.]

24. Dobrovits Aladár levele az Államvédelmi Hatóságnak, 1949. január 31.

Magyar Nemzeti Múzeum Tanács
Budapest, VIII. Múzeum krt. 14.
Telefon: 138-014
57/1949. szám.

Államvédelmi Hatóságnak
Budapest

Az Esterházy-kincsek ügyében lefolytatott fegyelmi vizsgálatok jegyzőkönyvét mellékleteivel együtt van szerencsém másolatban tisztelettel megküldeni.

Budapest, 1949. január 31.

Dr. Dobrovits Aladár
a Magyar Nemzeti Múzeum
elnöki tanácsosa

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Dobrovits Aladár aláírásával, végén a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának körbélyegzőjével.]

25. Ortutay Gyula levele Kádár Jánosnak, 1949. január 31.

Másolat
Vallás- és Közoktatásügyi
Minisztérium
Budapest, V., Hold u. 16.
Telefon: 129-430

Tárgy: Az Esterházy-kincsek
ügyében lefolytatott fegyelmi eljárás
eredménye.
Hiv. sz.: -

211.950/1949.VI.I. szám

Melléklet száma: –

A Magyar Nemzeti Múzeum Igazgató-tanácsa jelentette, hogy a tudomására jutott adatok szerint a Múzeum egyes tisztviselőit felelősség terheli az ún. Esterházy-kincsek kései megkerülésével kapcsolatban.

A fegyelmi vizsgálatot az ügy kiderítésére azonnal elrendeltem, s tekintettel az ügy rendkívül jelentőségére – a vonatkozó rendes fegyelmi hatóságok helyett – rendkívüli Fegyelmi Bizottságot rendeltem ki, amelynek tagjai között kiküldöttem is szerepel. A Bizottság eljárását egy hét alatt befejezve, s kiküldöttem javaslatára kimondotta, hogy az ügy iratait másolatban – az eljárás jegyzőkönyvével együtt – Miniszter Úr Államvédelmi Hatóságának megküldi.

Ezen túlmenően magam is kívánatosnak tartom felhívni Miniszter Úr figyelmét az abban foglaltakra, s javasolom, hogy első sorban Hárich János volt levéltári tisztviselőt őrizetbe venni és kihallgatni szíveskedjék, mivel a legalaposabban ő gyanúsítható, hogy Esterházy Pállal a kincsek rejtekhelyének titokban tartása terén szorosan együttműködött, ugyanakkor azonban lehetségesnek tartom, hogy a jegyzőkönyvből más személyekre is olyan adatok kerülnek Miniszter Úr tudomására, amelyeknek Államvédelmi Hatósága hasznát fogja venni.

Budapest, 1949. évi január hó 31-én.

Ortutay Gyula s.k.

A másolat hitelül:

Horváth Istvánné
ri.II.o.tiszt.
Bpest, 1949. febr. 2.

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Gépelt másolat, végén a Magyar Belügyminiszter körbélyegzővel.]

26. Décsi Gyula r. alezredes levele Ortutay Gyulának, 1949. február 10.

524/1949.

49. február 10.

Dr. Ortutay Gyula miniszter úrnak
Budapest

211.950/1949.VI.1. számú megkeresése⁴⁸ alapján értesítem Miniszter Urat, hogy Dr. Jánossy Dénest, az Országos Levéltár volt főigazgatóját és Dr. Hárich Jánost, volt országos levéltárost, akik az Esterházy-kincsek rejtekhelyét szándékosan elhallgatták, a Btk. 471. §-ába ütköző hivatali visszaélés vétsége miatt a mai napon őrizetbe vettem és a Budapesti Államügyészséghez átkísértettem.

a Hatóság vezetője rendeletéből:
Dr. Décsi Gyula r. alez.

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Décsi Gyula aláírásával, végén a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága körbélyegzővel.]

27. Décsi Gyula levele a Budapesti Államügyészség vezetőjének, 1949. február 10.

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága
Budapest, VI., Andrásy-út 60.
Telefon: 121-710

Előadó: Ákos Miklós r.örgy.

Tárgy: Dr. Jánossy Dénes és
Dr. Hárich János ügye
Melléklet: csomag

Szám: 523/1949.

Budapesti Államügyészség Vezetőjének
Budapest

Egyidejűleg őrizetben átkísértetem Dr. Jánossy Dénest (1891. Baja) az Országos Levéltár volt főigazgatóját és Dr. Hárich Jánost (1904. Veszprém) volt országos levéltárost.

Mindketten a Btk. 471. §-a szerint minősülő hivatali visszaélés vétségét követték el azáltal, hogy bár tudomással bírtak arról, hogy a Nemzeti Múzeumból 1944 decemberében elvitt, az Esterházy hitbizomány haszonélvezőjének tulajdonát képező ún. fraknói kincseket hol rejtették el, annak ellenére, hogy a Nemzeti Múzeum múzeumi tanácsa ez ügyben hosszasan nyomozott, fenti tényt, abból a célból, hogy a kincsek tulajdonjogát Dr. Esterházy Pál számára biztosítsák – elhallgatták.

A Kultuszminisztérium különleges fegyelmi tanácsa mindkettőjüket azonnali állásvesztésre ítélte. A fegyelmi tanács jelentését, folyamatos jegyzőkönyvét, az Esterházy-család és a Kultuszminisztérium között létrejött letéti szerződés másolatát, valamint a rendőri eljárás során felvett jegyzőkönyveket egyidejűleg átszámaztatom.

Budapest, 1949. február 10.

a Hatóság vezetője rendeletéből:
Dr. Décsi Gyula r. alezr.
alosztályvezető

[ÁBTL 3.1.9. V-77991. Géppel írt tisztázat Décsi Gyula aláírásával, a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága fejléces papírján, végén annak körbélyegzőjével.]

28. Fügedi Erik levele az Államvédelmi Hatóságnak, 1949. augusztus 18.

Veszélyeztetett Magángyűjtemények
Miniszteri biztossága
múzeumi
Budapest I., Bécsi kapu tér 4.
846/1949. sz.

Tárgy: Esterházy Pál
műkincseinek
elhelyezéséről

Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága
Budapest, VI.
Andrásy út 60.

A Mindszenty-perben vádlottként szereplő „herceg” Esterházy Pál műkincseinek egy részét (a kincstár) a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága a Magyar Nemzeti Múzeumnak adta át. További muzeális értékek (levéltár, könyvtár, és műjellegű ingóságok: bútorok, stb.) egyelőre a Tárnok u. 13. sz. alatti házban maradtak a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága őrizetében.

Mint a nemzeti szempontból jelentős műgyűjtemények, levéltárak és könyvtárak a 4450/1945.M.E. rendelet alapján védelmet gyakorló szerv tisztelettel kérem a most

már jogerősen elítélt Esterházy Pál birtokát képező, hitbizományi kötöttség alá eső, s elkobzott levéltári és könyvtári anyagnak, valamint műjellegű ingóságoknak a Pénzügy Igazgatóság közbejöttével a miniszteri biztosságnak elismervény ellenében múzeumi elhelyezés céljából s az állami vagyonállagba való felvétel eljárására átadni szíveskedjék.

Tisztelettel közlöm, hogy az ügy elintézése sürgősséget kíván, miután a Tárnok utcában tárolt anyagot a korai őszi esőzés már most tönkretelheti.

Budapest, 1949. augusztus hó 18-án.

Kiváló tisztelettel

Dr. Fügedi Erik
miniszteri biztos⁴⁹

[ÁBTL 3.1.9 V-77991. Géppel írt tisztázat Fügedi Erik aláírásával, a Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Bizottsága fejléces papírján, végén annak körbélyegzőjével.]

- ¹ Békési Éva: A 20. század történései. In *Esterházy-kincsek. Öt évszázad műalkotásai a hercegi gyűjteményekből*. Szerk., bev.: Szilágyi András. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 2006–2007. 49–50.
- ² Végh Gyula: Esterházy-műkincsek az Iparművészeti Múzeumban. *Magyar Iparművészet*, 1920. XXIII. évf., 1–3. sz. 9–11.
- ³ Hitbizomány: valamely családon belül meghatározott rend szerint öröklődő, meg nem terhelhető (föld)tulajdon.
- ⁴ Esterházy V. Pál (1901–1989) nagybirtokos, jogász. Apja Miklós (1869–1920) halála után Sopron vármegye örökös főispánja lett, de politikával nem foglalkozott. Támogatta a tudományokat, művészeteket. 1945 után is Magyarországon maradt. 1948-ban letartóztatták, a Mindszenty-per negyedrendű vádlottjaként 1949. február 8-án 15 év fegyházra és vagyonelkobzásra ítélték. 1956 októberében szabadult ki, Ausztriában, majd haláláig Svájcban élt.
- ⁵ 1924 február, Iparművészeti Múzeum.
- ⁶ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ezentúl: ÁBTL) a Mindszenty-per dokumentumai 60 dossziében találhatóak (ÁBTL V-700/1–58. A mára már jelentékennyé nőtt Mindszenty-per irodalmából lásd Dr. Vécsey József: *Mindszenty Okmánytár III*. München, 1957. 247–305., Gergely Jenő: *Mindszenty-per*. Budapest, Kossuth Kiadó, 2001.
- ⁷ Gergely Jenő: i. m. 45, 74–75.
- ⁸ ÁBTL V-700/56/A. 159., Esterházy kihallgatásáról uo. 190–196.
- ⁹ 1949-ben a budavári ásatások irányítója, a Budapesti Történeti Múzeum igazgatója, Gerevich László elrendelte az Esterházy-kincstár anyagának beszállítását az Iparművészeti Múzeumba, ahol az 1960-as évektől folyik a sérült darabok restaurálása, az elkészültek publikálása (kiállítások, kiadványok). Lásd bővebben Békési Éva: i. m.
- ¹⁰ Jánossy Dénes főigazgató eltávolításáról az Országos Levéltár éléről részletesen beszámol: Lakos János: *A Magyar Országos Levéltár története*. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2006. 301–310.
- ¹¹ Zádor Anna 3. *Enigma*, 57. sz. 2009. 110–111.
- ¹² Ék Sándor (1902–1975) grafikus, festőművész. A Proletár Képzőművészeti Tanműhelyben tanult. Emigrációban élt (1920 Bécs, 1925-től Németország, 1933–1945 Szovjetunió), 1945-ben hazajött. Rövid ideig az Iparművészeti Múzeum igazgatója, majd a Képzőművészeti Főiskola rektora volt.
- ¹³ Voit Krisztina: *Voit Pálról*. Kézirat, Iparművészeti Múzeum, Adattár 3443/7.
- ¹⁴ Ortutay Gyula: *Napló I. 1938–1954*. Budapest, Alexandra, 2009. 374. Utalás Báró Eötvös József 1867 és 1871 közötti vallás- és közoktatásügyi miniszteri tevékenységére.
- ¹⁵ A vizsgálatban fontos szerepet játszó Tolnai Gáborról, közvetlen beosztottjáról jegyezte föl Ortutay: „az elhívtányodott, gyáva Tolnai Gábor”. Ortutay Gyula: i. m. 434.
- ¹⁶ Csányi Károly (1873–1956) építész, művészettörténész. Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban különböző beosztásokban dolgozott (1902–1932), majd a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen tanított. Jelentős szerepe volt a múzeumba kerülő, nagy értékű leletek (pl. Esterházy-letét) és a magángyűjtőktől származó ajándékozások megvalósításában.
- ¹⁷ Fettich Nándor (1900–1971) régész. 1923-tól dolgozott a Magyar Nemzeti Múzeumban különböző beosztásokban. A Régészeti Tár igazgatója, főigazgató helyettese (1944), majd az intézmény vezetője (1945) volt, de megbízatásáról lemondott, de nyugdíjazásáig a Régészeti Tár igazgató öre maradt. Kétszer kényszernyugdíjazták (1945, 1949). A második alkalommal az Esterházy-kincs elvitelével kapcsolatos felelősségének téves megállapítása miatt.
- ¹⁸ Hóman Bálint (1885–1951) történész, kulturpolitikus. 1922-től az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója, a 1923 és 1932 között a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója (1923–1932), egyetemi tanár. 1932-től 1938-ig és 1939-től 1942-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1932 és 1945 között országgyűlési képviselő. Háborús bűnösnek életfogytiglan tartó fegyházbüntetésre ítélték.
- ¹⁹ Zichy István (1879–1951), festő, grafikus, történész. A Szépművészeti Múzeum Magyar Történelmi Képcsarnokának vezetője (1913–1919), majd tiszteletbeli öre, az Országos Magyar Történeti Múzeum főigazgatója (1934–1944).
- ²⁰ Tasnádi Kubacska András (1902–1977) geológus, paleontológus. A Magyar Nemzeti Múzeum elnöki titkára és az Országos Természettudományi Múzeum I. osztályú múzeum-öre (1941-től), az Országos Természettudományi Múzeum főigazgatója (1945–1949). A Magyar Nemzeti Múzeum alelnöke (1945–1946), tisztéről a B-listázás idején lemondott. Főigazgatói állásából azonnali hatállyal felmentették (1949), azon koncepcióos vád alapján, hogy az ostrom alatt elmulasztotta az Esterházy-kincsek kiadásának megakadályozását, és a „felszabadulás” után a kincsek felkutatásában nem tanúsított megfelelő érdeklődést.
- ²¹ Huszár Lajos (1906–1987) numizmatikus. A Magyar Nemzeti Múzeum éremtárában kezdett dolgozni (1929), 1945-től megbízott, majd rendes főigazgatója (1946–1949).
- ²² Supka Géza (1883–1956) régész, művészettörténész, publicista. A Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában dolgozott (1904-től), igazgató ör (1918-tól), majd a proletárdiktatúra idején tanúsított magatartása miatt múzeumi állásából elbocsátották (1921). Kezdeményezésére rendezték meg az első könyvnapot (1927). 1945-ben rehabilitálták, így lett rövid időre a Magyar Nemzeti Múzeum elnöke (1945. február–június).
- ²³ Jánossy Dénes (1891–1966) a Magyar Országos Levéltár főigazgatója.
- ²⁴ Gerevich Tibor (1882–1954) művészettörténész, egyetemi tanár. A Római Magyar Történeti Intézet igazgatója, majd kurátora (1925–1944), a Velencei Biennalé magyar kormánybiztosa. A Műemlékek Országos Bizottságának elnökeként (1932–1948) és művészettörténészként volt tagja a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki tanácsának, az ún. teljes tanácsnak a tagja.
- ²⁵ Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

²⁶ Gerevich László, művészettörténész, régész. 1945 után a főváros megbízásából felügyelte a főváros ostroma során a Várnegyedben romossá vált lakóházak bontását, helyreállítását. A Történeti Múzeum osztályigazgatója (1947-től), majd az intézmény igazgatója (1948-tól). Előbb helyettes (1949-től), majd a Fővárosi Múzeumok igazgatója (1950).

²⁷ Voit Pál (1909–1988), művészettörténész. Az Iparművészeti Múzeumban gyakornok (1936-tól), múzeumi őr (1939-től). Budapest ostroma alatt (Domanovszky Györggyel) megbízást kapott az Iparművészeti Múzeum értékeinek védelmezésére. A múzeum gyűjteményei megmentésében végzett munkájáért kinevezték a múzeum igazgatójává (1946–1949). Koholt vádak alapján letartóztatták és leváltották, 1954-ig alkalmi munkákból élt, pl. segédmunkásként a budavári palota letétanyagát válogatta.

²⁸ Hárích János (1904–?) levéltáros. 1928-ban a Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett, az Esterházy uradalom levéltárosa volt.

²⁹ A Mindszenty-per anyagában semmiféle utalást nem találtam az Esterházy-kincsek ügyében párhuzamosan folyó vizsgálatra.

³⁰ Zöld Sándor (1913–1951) orvos, belügyi államtitkár (1944–1945, 1948–1950), majd belügyminiszter. A letartóztatásától való félelmében a családját megölte, majd öngyilkos lett.

³¹ Oltványi (Ártinger) Imre (1893–1963) politikus, műgyűjtő, műkritikus. A Magyar Nemzeti Bank elnöke (1945), majd pénzügyminiszter, svájci nagykövet (1947–1948), országgyűlési képviselő (1945–1947). A Magyar Nemzeti Múzeum elnöke (1948-tól), majd a Szépművészeti Múzeum főigazgatója (1950–1952).

³² Ortutay Gyula (1910–1978) etnográfus, kulturpolitikus. Dolgozott a Magyar Rádiónál, 1945 után a Független Kisgazdapárt ún. polgári tagozatának egyik vezetője, vallás- és közoktatásügyi miniszter (1947–1950).

³³ Tolnai Gábor (1910–1990) irodalomtörténész, 1945-től a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki hivatalának vezetője, 1948-tól a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban osztályfőnök, egyidejűen az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatója.

³⁴ Kardos László (1918–1980) tanár, etnográfus, szociológus. A népi kollégiumi mozgalom kezdeményezője és szervezője, országgyűlési képviselő (1946–1947). A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban miniszteri titkár és miniszteri osztálytanácsos, tudományos osztályvezető (1948–1950), felügyelte a múzeumi, levéltári, könyvtári és tudományos intézeteket. Hozzájárult az egységes múzeumi nyilvántartási rendszer kidolgozásához és a nemzeti értékű műkincsek védeltségéről szóló törvény megalkotásához (1949. évi 13. tv.).

³⁵ Ákos/Adler/Appel/Miklós (1911–?) 1945-ben a Politikai Rendészeti Osztály intellektuális „G” csoportjánál dolgozott, csoportvezető, vezető-helyettes majd főcsoportvezető volt. 1952-ben leszerelt az ÁVH-tól. 1956-ban elhagyta az országot, Izraelben élt.

³⁶ Genthon István (1903–1969) művészettörténész, egyetemi tanár. A Római Magyar Akadémia igazgatója (1940–1943), a Szépművészeti Múzeum főigazgatója (1945. márciustól), majd a Múzeum Régi Magyar Osztályának, ill. Modern Képtárának vezetője (1948–1969), a Magyar Nemzeti Múzeum Igazgatótanácsának alelnöke (1946-tól).

³⁷ Párducz Mihály (1908–1994) régész, egyetemi tanár. A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályának a vezetője (1945–1955).

³⁸ Bárányné Oberschall Magda (1904–1985) művészettörténész. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Osztályának a vezetője (1939-től). 1942-ben – Tápai Szabó Gabriellával – segítette a Zsidó Múzeum tárgyait a Magyar Nemzeti Múzeum pincéjébe menteni. Római ösztöndíjasként (1948) kutatásai folytatására kért fizetés nélküli szabadságot, amelyet nem kapott meg, ezért nem tért haza. Münchenben és az USA-ban élt.

³⁹ Lásd a 11. dokumentumot.

⁴⁰ Elírás, helyesen: megmondta volna.

⁴¹ Dobrovits Aladár (1909–1970) egyiptológus, múzeumigazgató, egyetemi tanár. A hazai egyiptológia meghatározó egyénisége, a Szépművészeti Múzeum Antik Osztályának a vezetője (1946-tól), a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki tanácsosa, majd főtitkára (1946–1950). Az intézményi függetlenséget 1948-ban visszanyerő Iparművészeti Múzeum főigazgatója (1949–1961).

⁴² Dobrovitsnak a tanácsulésen készített jegyzőkönyve nem maradt meg ezen iratok között.

⁴³ Alföldy András (1895–1981) ókortörténész, régész, numizmatikus. A Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjteményének gyakornoka, majd őr (1919–1923), egyetemi tanár, a Pázmány Péter Tudományegyetem Régészeti Intézetében tanszékvezető (1930–1947). 1948-tól külföldi egyetemeken tanított.

⁴⁴ Csernyánszky Mária (1903–1998) művészettörténész. Az Iparművészeti Múzeum textilgyűjteményének vezetője (1945-től), igazgatóhelyettese (1947). 1949-ben koholt vádak alapján eljárást indítottak ellene (s az intézmény igazgatója ellen), és elbocsátották a múzeumtól, 1949–1961 közötti években nem publikálhatott, később „személytelenül” végzett művészettörténeti munkát.

⁴⁵ A dossziében a mellékelt iratok nem találhatóak.

⁴⁶ A dossziében a mellékelt irat nem található.

⁴⁷ Décsi Gyula (1919–1990) jogász. A Pénzügyi Központban (1940–1944), majd a politikai rendőrségen dolgozott. 1945 októberétől őrnagy, 1947 decemberétől alezredes, 1948-ban a BM nyílt nyomozási alosztályának a vezetője lett. Részes volt több jelentős politikai per – pl. a Mindszenty- és a Rajk-per – lebonyolításában. Az Igazságügyi Minisztérium államtitkára, igazságügy-miniszter (1953). A Péter Gábor és más volt államvédelmi vezetők ellen indított perben kilencévi szabadságvesztésre ítélték. Az Akadémiai Kiadó szótárszerkesztőségének vezetőjeként ment nyugdíjba.

⁴⁸ Lásd az előző dokumentumot.

⁴⁹ Fügedi Erik (1916–1992) történész. Dolgozott a Magyar Országos Levéltárban, majd 1945–1946-ban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Veszélyeztetett Magángyűjtemények Biztosságának helyettes vezetője, 1946-tól vezetője, 1949-től a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjában csoportvezető.